

Svet **ptic**

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 9, številka 3, september 2003

PTICE V JAMAH

Odkritje klavžarja v Siriji

Travniški sadovnjaki

Kostanjevka

Gnezda

ISSN: 1580-3600

izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS-BirdLife Slovenia[®]), Prvomajska 9 (p. p. 2722), 1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki jo zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje urednika.

naslov uredništva: DOPPS, Prvomajska 9 (p. p. 2722),

1000 Ljubljana

tel.: 01 544 12 30

fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavni urednik: Damijan Denac

e-mail: damijan.denac@dopps-drustvo.si

tehniški urednik: Andrej Figelj

uredniški odbor: Urša Koce, dr. Andreja Ramšak, Al Vrezec, Eva Vukelič

lektoriranje: Henrik Ciglič

oblikovanje tipske strani: Tomaž Berčič

prelom in fotoliti: Fotolito Dolenc d.o.o.

tisk: MS grafika d.o.o.

naklada: 1400 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke.

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo RS in Grand Hotel Union d.d. Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana ali na elektronski naslov damijan.denac@dopps-drustvo.si

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE
DOPPS-BirdLife Slovenia

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

The mission of DOPPS - BirdLife Slovenia is to protect birds and their habitats through conservation work, research, education, popularisation of ornithology and cooperation with other nature conservation organisations.

Naslov: p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Društveni prostori: Prvomajska 9, Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30, fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Predsednik: dr. Peter Trontelj

Podpredsednik: dr. Primož Kmecl

Upravni odbor: D. Klenovšek, M. Perušek, dr. A. Ramšak,

J. Smole, B. Mozetič, V. Havliček, E. Vukelič, Ž. Šalamun,

L. Korošec, dr. S. Širca, D. Bordjan, Ž. I. Remec.

Nadzorni odbor: S. Polak, dr. P. Legiša, A. Hudoklin, B. Surina

poslovni račun: 02018-0018257011

Direktor: Tomaž Jančar

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

stran 9

stran 18

stran 24

stran 31

stran 38

Slavko Polak

PTICE V JAMAH4

Gianluca Serra

ODRITJE KLAVŽARJA V SIRIJI9

Mirko Perušek

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI12

Dominik Bombek

GRAMOZNICE, OAZE ŽIVLJENJA, KI IZGINJAJO16

Jakob Smole

KOSTANJEVKA18

Tomaž Berce

POSEKAN GOZDNI PAS – MANJ ORNITOLOŠKIH ZANIMIVOSTI20

Primož Sedminek

MOJ ČETRТИ ORNITOLOŠKI TABOR21

Damijan Denac

MLADINSKI ORNITOLOŠKI RAZISKOVALNI TABOR "TRNOVSKA VAS 2003"22

Davorin Tome

GNEZDA24

Vojko Havliček in Ivan Kogovšek

»TRAFOGNEZDILNICA« NA BARJU26

Franc Bračko

SLOVENSKE GORICE28

Damijan Denac

EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC (EUROPEAN BIRDWATCH 2003) 4. IN 5. OKTOBER 200330

Dušan Sova

ORNITOLOŠKI IZLET NA LJUBLJANSKO BARJE ..31

NOVICE DOPPS33

DRUŠTVENI IZLETI IN PREDAVANJA37

Nataša Šalaja

OAZA NA PRAGU KOPRA38

glavni sponzor DOPPS

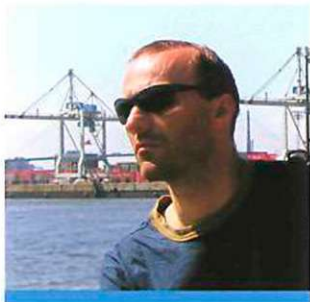
ZIVLJENJE NIŠO JE RESEDE
WWW.MOBITEL.SI

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklova 2, Ljubljana, Slovenija

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovenian Museum of Natural History

K temu uvodnemu razmišljanju me je spodbudil prispevek v Sobotni prilogi Dela 6. septembra 2003 z naslovom '251 milijonov let pozneje'. Pomagal mi je najti res nazoren primer, na katerem postane jasna razlika med varstvom okolja in varstvom narave. Tistim varstvom okolja, ki ga imajo ljudje navadno v mislih, ko nas ogovarjajo z ekologi. In tistim varstvom narave, ki ga ljudje navadno sploh nimajo v mislih, ker ga ne poznajo. Argumentacijski vzorec prispevka je nekako tak: naravnih virov je vse manj, majhnemu slovenskemu narodu grozi, da se jih bodo polastili agresivnejši sosedje in da "nas bo izbrisalo". "Bog nam ne da dežja, Hrvati nam zapirajo morje, zemlja verjetno ni več rodovitna, kot je bila, ... samo za porabo energije bi potrebovali dve površini Slovenije..." V tej strahoblodnji se jezi na dosedanje slovenske vlade. Da "jih ni kaj dosti zanimala okoljevarstvena problematika, ki je itak prešla pod okrilje lokalnih ljubiteljskih "ekologov" – takih, ki so načelno za vetrnice kot alternativni vir energije, ampak kajpak nikakor ne pri nas!"

V zadnjem stavku je novinar verjetno mislil na načrtovana polja vetrnih elektrarn na kraških grebenih Goliča, Nanosa, Volovje rebri, Vremščice in Trnovskega gozda. O tem je tekla beseda v prvem letošnjem Svetu ptic. Strokovni obrazložitvi, zakaj bi na teh grebenih vetrne turbine še prav posebej škodovali naravi in pticam visokega krasa, bo namenjenega več prostora že v naslednji številki.

Vrnimo se k bistvu varstva okolja, ki prežema uvodni članek Sobotne priloge. Novinarjevo skrb je zbudil strah pred lastnim izbrisanjem, pred izumrtjem, kakršno je doletelo večino paleozojskega življenja ob koncu perma pred 251 milijoni let. V varstvo okolja nas vodi nagon, želja po lastnem preživetju in po preživetju naših otrok. To je naša najbolj naravna in prvinska želja. Če je ne bi imeli, nas ne bi bilo. Oporekati varstvu okolja bi bilo samomorilsko. Samoohranitveni gon se včasih sprevrže v paničen strah ali paranojo. Utapljajoči v takem strahu mlati okrog sebe in s tem reševalcem otežuje delo. Podobno je lahko zaslepljeno varstvo okolja, kot je nazorno pokazal novinar. Savo bi preusmeril v Prekmurje, da bi Zagreb ostal brez vode. Zgledoval bi se po Američanih, ki so (zaradi naravnih virov?, op. p.) vkorakali v Afganistan in Irak. In – lokalnim ljubiteljskim "ekologom" bi prepričal, da bi še naprej zavirali postavitev vetrnih elektrarn.

Tudi varstvo narave pomaga ohranjati naše okolje in naravne vire. Še več, prizadeva si ohranjati najbolj sonaravno možno stanje, ne le takšno, kot ga človek potrebuje za preživetje in ugodje. Drugačni so predvsem vzgibi. So nesebični, na moralni lestvici bi jih nemara uvrstili med plemenite. V varstvu narave si prizadevamo za preživetje drugih bitij, tudi takih, od katerih nimamo neposrednih koristi. V razvpitem primeru vetrnih elektrarn bi se najprej vprašali: če smo zajezili večino rek, izčrpali zaloge fosilnih goriv in se podelali v hlače od strahu pred jedrsko energijo, ali imamo tudi neomejeno pravico pozidati zadnje ostanke visokokraških goličav za pokritje drobca naše električne potrate? Kaj pa, če tam živijo ogrožene vrste ptic, ki smo jim drugod že uničili bivališča? Zato naravovarstvenik vetrnih elektrarn ne bi slepo postavil na prvo lokacijo, ki jo zahteva od želje po dobičku gnana elektrodružba, čeprav je načeloma za izrabo vetra kot obnovljivega vira energije.

Alegorija permijskega izumiranja iz Sobotne priloge nas uči še nečesa. Kadar na Zemljinem površju trda prede, nihče ne izumira sam. Velika izumiranja preživi le peščica marginalcev. Če bomo znali zaustaviti najnovejše izumiranje vrst, sredi katerega smo, bomo povečali možnosti za preživetje lastne, vse prej kot marginalne vrste.

dr. Peter Trontelj
predsednik DOPPS

Izraelski rdečeperutci (*Onychognathus tristramii*) na policah jame Tawi Attair v Omanu. foto: Slavko Polak

PTICE V JAMAH

Slavko Polak

Dolgo je prevladovalo mišljenje, da v jamah, kjer ni svetlobe, ni življenja. Tega ni omajala niti najdba in znanstveni opis človeške ribice (*Proteus anguinus*) iz leta 1768. Šele ko je leta 1831 pomožni svetilničar Luka Čeč v Postojnski jami našel drobnega, a nenavadnega hroščka drobnovratnika –

leto pozneje ga je ljubljanski naravoslovec Ferdinand Schmidt opisal z znanstvenim imenom *Leptodirus hochenwartii* – so se naravoslovci zavedeli, da življenje obstaja tudi v podzemlju.

Kmalu po odkritju drobnovratnika je bilo, najprej na Kranjskem in kasneje še drugod po svetu, odkritih veliko novih za znanost povsem neznanih jamskih živali. Temu so sledili tudi prvi poskusi razvrščanja podzemeljskih živali. Eno najstarejših, v grobem pa še danes uporabnih je razvrščanje živali na troglobionte, trogloksene in troglofile.

PTICE V JAMAH

Troglobionti so podzemeljskemu okolju tako dobro prilagojene živali, da zunaj jam navadno sploh ne morejo preživeti. Prilagojeni so temi, visoki vlažnosti in ustaljeni temperaturi. Troglifili so sicer površinske vrste živali, ki pa lahko ves življenjski krog opravijo tudi v podzemlju. V jamah imajo zato tudi povsem jamske populacije. Troglokseni so živali, ki jame redno uporabljajo v določenem življenjskem obdobju, pri prehranjevanju pa so vezani na zunanje okolje. Poznamo še naključne obiskovalce jam, ki v jame zaidejo naključno, vanje padejo ali pa v jamah iščejo zatočišče pred sušo in mrazom. Jamskemu okolju slednje niso prav nič prilagojene.

Ptice v jamah

Med vsemi vrstami ptic na svetu je ni takšne, ki bi bila popolnoma prilagojena podzemeljskemu življenju. Med pticami torej ni troglobiontov in tudi ne troglifilov, ki bi poleg površinskih lahko tvorili še podzemeljske populacije. Znanih pa je nekaj vrst ptic, ki jih uvrščamo med trogloksene. Te so si podzemeljske jame ali votline izbrale za varna gnezdišča. Del svojega življenja te vrste ptic prežive v varstvu jam, hraniti pa se hodijo na površje, podobno kot to počno številne vrste netopirjev. Med trogloksene uvrščamo le tiste vrste ptic, ki gnezdiijo izključno v jamah. Teh ni veliko. Veliko večje pa je število takšnih vrst ptic, ki so bolj ali manj naključni obiskovalci jam in tu le občasno, nekatere pa celo dokaj redno gnezdiijo. Med slednje štejemo tudi nekatere naše ptičje vrste.

Gvačaro ali tolsti lastovičnik (*Steatornis caripensis*)

Med pticami je najbolj »jamska« vrsta tolsti lastovičnik ali gvačaro. Prvi pisani vir o tej ptici je dokument kapucinarskega meniha Fraya Francisca de Tausteja. Leta 1678 omenja cele oblake ptic, ki ponoči prihajajo iz jame Caripe v Venezueli. Zapisal je tudi, da Indijanci te ptice imenuje "gvačari" in da iz tolstih mladičev topijo olje. Zapis je enajst let starejši od Valvasorjevega omenjanja človeških ribic na Kranjskem in velja za najstarejši opis kake jamske živali – razen izmišljenih zmajev v zahodnem svetu. Leta

1799 je bil Alexander von Humboldt prvi znanstvenik, ki je obiskal jamo blizu vasi Caripe v Venezueli in bil priča veličastnemu vzletavanju tisočernih lastovičnikov iz ene od lokalnih jam. Vrsto je leta 1817 tudi prvi znanstveno opisal. Nenavadna ptica kostanjevo rjave barve, z velikimi očmi in dolgimi ščetinami okoli širokega kljuna, dolga slabega pol metra in z razponom kril prek enega metra je bila šele kasneje pravilno uvrščena v samostojno družino tolstih lastovičnikov (*Steatornithidae*) v redu ležetrudnikov (*Caprimulgiformes*). Vrsta je nenavadna tudi po tem, da je edina nočna sadjejada ptica. Gnezdi kolonij-sko, in sicer izključno v popolni temi kraških jam tropskih in subtropskih gozdov od Paname do Bolivije, Venezuele in Trinidada. Tolsti lastovičniki so družabne ptice. Še posebno v jamah, kjer lahko gnezdi na stotine parov hkrati, so izjemno glasni. Med letanjem v popolni temi jam se orientirajo s pomočjo eholokacije – s sprejemanjem odbojev serije zvokov, sestavljenih iz približno 7000 tleskov na sekundo, ki so v nasprotju s podobno eholokacijo pri netopirjih, ki imajo višjo frekvenco, za človeško uho slišni. Pri vznemirjeni tisočglavi koloniji gnezdečih lastovičnikov je za človeka hrup lahko neznošen. Ptice zapuščajo podzemeljska gnezdišča le ponoči in se odpravijo iskat zoreče plodove, pri tem pa si pomagajo pretežno z izjemnim vidom in verjetno tudi vohom. Vsako noč se nekajkrat vrnejo nahraniti svoje mladiče. Gnezda so za-

jetni, narobe obrnjeni stožci iz blata, iztrebkov in semen, zlepjeni s ptičjo slino. Ker ptice lahko več let zaporedoma uporabljajo ista gnezda, so ta včasih visoka skoraj pol metra. Gnezdiijo blizu jamskega stropa, običajno v popolni temi, pogosto prav globoko v podzemeljskih rovih. Ker se prehranjujejo s sadjem, njihovi mladiči rastejo razmeroma počasi. Pri starosti 10 tednov so že močno zamaščeni in presegajo velikost staršev ter so kot taki kulinarčno zanimivi za domačine. Ti mladiče lovijo in iz njihove masti topijo olje. Od tod znanstveno (*stear* – grško mast), angleško (*oilbird*) in slovensko ime.

Salanganke

Prav gotovo ste slišali, da Kitajci jedo lastovičja gnezda. To niso gnezda lastovk, pač pa iz strjene slin narejena gnezda nekaterih vrst malih hudournikov salangank. Salanganke so skupina 15 vrst, razvrščenih v 3 rodove (*Aerodramus*, *Collocalia*, *Hydrochous*) iz družine Apodidae. Nekatere vrste je mogoče ločiti le z natančnim pregledom v roki. Vse vrste žive v tropskih območjih od Indijskega oceana do Daljnega vzhoda, severne Avstralije in zahodnega Pacifika. Večina vrst gnezdi, z le nekaj izjemami, izključno v jamah. Za vrsti, ki se pogrezneta najgloblje v jame, veljata črnognezdna salanganka (*Aerodramus maximus*) in užit-

foto Slavko Polak

Jamski hrošček drobnovratnik (*Leptodirus hochenwartii*) je prva opisana prava jamska žival in ga uvrščamo med troglobionte.

foto: Slavko Polak

Skalni golobi (*Columba livia*) na vhodu v Jamo pod Predjamskim gradom.

nognezdna salanganka (*Aerodramus fucifagus*). V obdobju gnezdenja se salanganke zbirajo na morskih obrežjih in izoliranih otokih, kjer družno v tisočih gnezdiijo v težko dostopnih skalnih votlinah in na stropih kraških jam. Mnoge gradijo gnezda iz zlepljenega gradiva, druge pa iz ustne slin. Gnezdo užitnognezadne salanganke je narejeno samo iz gumijastega slinastega izločka. Izloča se iz močno nabrekle podjezične zleze, in to le ob gnez-

ditvi. Gnezda ne postiljajo. Ta gnezda domačini ponekod množično nabirajo in jih uporabljajo za pripravo prav posebnih in dragocenih jedi. Da obiralci »lastovičjih« gnezd gnezda salangank lahko dosežejo, si v jamah nad morskimi prepadi gradijo več desetmetrske konstrukcije iz bambusovih palic. To delo opravljajo trikrat na leto in tako naberejo na milijone užitnih gnezd. Gnezda teh hudournikov so v kulinariki tako dragocena, da nabiralce gnezd ne odvrnejo tudi pogoste nesreče s smrtnimi padci.

Hudourniki salanganke so poleg tolstega lastovičnika edine ptičje vrste, za katere je znano, da uporabljajo ehologacijo in se s tem orientirajo v popolni temi jam. Uvrščamo jih med trogloksene, saj nekatere vrste gnezdiijo izključno v globljih delih podzemeljskih jam.

Drugi troglokseni med pticami

V zahodni Afriki živita dve vrsti prav posebnih ptic iz družine dolgonogih vran (Picathartidae) z golimi in živopisnimi glavami. Spominjajo na majhne, pisane vrane. Živijo v nedotaknjenih pragozdovih, kjer je dosti skalovja. Jamska dolgonoga vrana (*Picathartes orea*), ki živi v Gabonu, gnezdi v kolonijah izključno pod skalnimi previsi votlin in velikih jam. Gnezdo je podobno odprtim loncem, po-

stavljenih več metrov visoko na strmih nedostopnih jamskih stenah. Podobno kot dolgonoge vrane gnezdi v jamah tudi skalni petelin (*Rupicola rupicola*) iz družine kričevcev (Cotingidae). To je večja živooranžna pisana ptica s perjanico. Živi v Venezueli, Gvajani in Braziliji, gnezdi pa izključno v skalnih pečinah in na vhodih jam. Gnezda si gradijo v večjih kolonijah iz palmovih vlaken, ki jih s smolnatim lepilom pritrdijo na stene velikih vhodnih prostorov jam.

Na gnezdenje v jamskem okolju manj pogosto vezanih ptičjih vrst je kar veliko. Teh tudi med trogloksene ne moremo uvrstiti, saj so to le občasni gnezdilci skalnih pečin in jamskih vhodov. Nedostopne skalne police jamskih vhodov so le redkokdaj povsem nezasedene. Naj navedem le en primer. Pri naših raziskavah jam južnega Omana v Arabiji so nam med visenjem na vrveh tako delali družbo izraelski rdečeperutci (*Onychognathus tristramii*), jemenski grilčki (*Serinus menachensis*), afriške skalne lastovke (*Hirundo fuligula*), hudourniki (*Apus* sp.) in skalni golobi (*Columba livia*). Vsi ti so v skalnih previsih nad breznom tudi gnezdili.

Kaj pa naše ptice?

Čeprav sodi Slovenija po obsegu krasa in številu kraških jam med najbogatejše države na svetu, pa pri nas in tudi drugod v zmernih klimatskih pasovih ne najdemo ptic, uvrščenih med trogloksene. Temu so se še najbolj približale divje populacije skalnega goloba (*Columba livia livia*). Po vsem Sredozemlju ter delom Azije in Arabije razširjeni skalni golob je nekoč, bržkone tudi zaradi pritiska ljudi, gnezdil pretežno v nedostopnih prepadih kraških brezen in votlin. Da je bil v Sloveniji svojčas precej pogostejši, nam pričajo že bakrorezi Janeza Vajkarda Valvasorja v Slavi vojvodine Kranjske, ko je upodobil jate golobov, vzletavajočih iz prenekatero jame na Kranjskem. Predvsem na Primorskem so skalni golobi, domačini so jim pravili kar jamski golobi, živeli v večini jam in brezen. O tem pričajo ostanki kosti in gnezd, ki jih še vedno najdemo na skalnih policah. Ta so včasih več deset metrov globoko v breznu. Med obema vojnoma, ponekod pa celo po drugi svetovni vojni, so bili skalni golobi priljubljen plen italijanskih lovcev na

ilustracija: Slavko Polak

Tolsti lastovičnik ali gvačaro (*Steatornis caripensis*) je ena redkih trogloksenih vrst ptic.

PTICE V JAMAH

foto: Slavko Polak

Kadaver lesne sove (*Strix aluco*) na dnu jame Brimšca pri Kozini. Na kadavru so jamski hrošči drobnovratniki.

našem Krasu. Pričakali so jih pri jutranjem vzletavanju in večernem preletavanju v jame. V Katastru jam Slovenije (vir: IZRK ZRC SAZU/ Jamarska zveza Slovenije) kar 58 imen naših jam nakazuje, da tu živijo ali so živeli golobi. Tako med imeni jam srečamo golobje jame, golobeje jame, golobšne jame, številne so golobine, golobinje, golobinke, golobinjice, golobčine, golobnice, najdemo pa še celo golobine, golobnjak in golobaršček. Divje populacije skalnega goloba danes v Sloveniji živijo še v nekaj jamah na Krasu in Primorskem. Najbolj znani lokaliteta so vhodne dvorane Škocjanskih jam in pa vhodni deli Jame pod Predjamskim gradom. Znani so še iz nekaterih drugih jam in brezen, najštevilnejši pa so v votlinah ostenj Kraškega roba. Skalni golob je zarodnik domače rase domačega goloba (*Columba livia domestica*) in vseh številnih gojenih poštnih ter okrasnih ras golobov. Domači golob se je izvrstno prilagodil človekovi bližini in v večini območij povsem zamenjal divje populacije. Tudi med našimi domnevno čistimi skalnimi golobi včasih srečamo po barvi nekoliko drugačne osebkke, kar kaže na nedvomno križanje.

V razpokah stropa velikih dvoran udornih dolin Škocjanskih jam s skalnimi golobi družno gnezdijo še planinski hudourniki (*Tachymarpis melba*). Na jame sicer veliko manj vezani planinski hudo-

urniki gnezdijo tudi v špranjah in razpokah nedostopnih pečin Kraškega roba pa tudi Mangrta v Alpah. Medtem ko so se hudourniki (*Apus apus*) prilagodili gnezdenju skoraj izključno v špranjah cerkva in stanovanjskih zgradb, pa bomo bledega hudournika (*Apus pallidus*) našli pri gnezdenju ob Jadranski obali pretežno v obmorskih jamah, previsih in votlinah, pogosto prav nad morjem.

Mnogi ljudje so prepričani, da lahko v jamah srečamo tudi sove. Seveda so po

njih dobile ime tudi številne jame, in takšnih je v Sloveniji prek dvajset. To so sovine ali sovje jame, sovina ali sovja brezna, sovinke, soviniški in številne sovence. Nekaterim celo pravijo sove, sovice ali čukove jame. Vprašanje pa je, na katero vrsto sove se ime jame nanaša! Velika uharica (*Bubo bubo*) gnezdijo na nedostopnih pečinah ostenj ali udornic in te so včasih po naključju prav pred jamskimi vhodi. Po doslej znanih podatkih velika uharica v jame ne zahaja. Nekaj več opažanj iz votlin in vhodnih delov jam imamo o pegasti sovi (*Tyto alba*) in pa o velikem skoviku (*Otus scops*), ki se zadovolji že z za pest veliko luknjo ali špranjo v steni. Vendar tudi ti dve vrsti izbirata toplejše in suhe stene in zato v jame ne zahajata. Pri plezanju v kraško brezno sem nedavno tega iz razpoke že v polmračnem delu Jame v Kovačiji v Snežniškem pogorju prebudil mladostnega koco-nogega čuka (*Aegolius funereus*). To bi utegnilo biti prvo opazovanje zadrževanja koco-nogega čuka v jami pri nas. V pomlajenih gozdovih s pomanjkanjem primernih dupel so lahko mračne votline primerno zatočišče sov pred dnevnimi preganjalci.

Med vsemi sovami je jamskemu okolju najbolj prilagojena lesna sova (*Strix aluco*). Tudi ta sova prav rada išče zatočišče pred preganjalci, kot so šoje, vrane in druge ptice pevke prav v vhodnih delih kraških jam. Navadno se skriva v mračnih vhodnih delih jam ali pa z bršljanom gosto zaraščenih votlinah. Med večlet-

foto: Slavko Polak

Ostanki jajčnih lupin in iztrebkov skalnega goloba (*Columba livia*) na dnu brezna Jame v Dohtarjevi ogradi pri Pliskovici.

foto: Slavko Polak

Gnezdo stržka (*Troglodytes troglodytes*) na vhodu v jamo Velika skednenca ob Cerknškem jezeru.

nim jamarskim raziskovanjem smo nedvomno potrdili, da se lesne sove zatekajo tudi v globlje dele jam, kjer vlada, vsaj za človekovo oko, popolna tema. Zadrževanje sove v jami najlaže ugotovimo po najdenih sovjih izbljuvkih in peresih. V nekaj jamah in brezni na Krasu in Primorskem smo potrdili tudi gnezdenje lesne sove v jami. Gnezda so navadno nameščena na nedostopnih policah. V dokaz gnezdenja pa so nam bodisi najdene jajčne lupine ali pa kosti poginulih nedoraslih mladičev. O tem je bil zapisan tudi članek v reviji *Acrocephalus*.

Med brskanjem po imenih naših jam nalletimo tudi na številne vranje jame ali kavkine jame. Poglejmo, zakaj. Sive in črne vrane (*Corvus corone*) so poljske ptice, ki gnezdiijo na drevju in v kraške jame nikoli ne zaidejo. Ljudsko ime vran ali gavran pa velja tudi za krokarja. Veliko jam in brezen v Sloveniji je na dnu velikih vrtač, zatrepov in udornih dolin, tam pa navpičnih sten običajno ne manjka. Pav nedostopne stene so priljubljeno gnezdišče krokarja (*Corvus corax*). Pri obiskih nekaterih jam razburjanje v steni gnezdečih krokarjev ni moglo biti neopaženo in jami so dali ime "Vranja jama". Sicer pa je "vranjih jam", "vranjih peči", "vranjih sten" in celo "kavranovih jam" pri nas kar 15. Število krokarjev se je v zadnjih dvajsetih letih v Sloveniji skokovito povečalo in danes ga skoraj ni

ostenja v sredogorju ali pa ostenja velikih kraških udornic, kjer ne bi gospodoval par krokarjev. Tako je tudi pri vseh naših "vranjih jamah".

Podobno kot za krokarje velja tudi za kavke. Tako za navadne kot planinske kavke. Kavke (*Corvus monedula*) večinoma gnezdiijo po stavbah v urbanih okoljih, ponekod na Primorskem pa gnezdiijo v istih naravnih ostenjih kot skalni golobi. Kavke gnezdiijo med drugim na Kraškem robu v Osapskih stenah in pa v luknji v ostenju nad Podtabrom pri Ilirski Bistrici. Mogoče je varnost pred naravnimi plenilci, recimo sokolom selcem (*Falco peregrinus*), tista prednost, ki je večino kavk in skalnih golobov gnala v prilagoditev na življenje v antropogenem okolju. Planinske kavke (*Pyrhocorax graculus*) se zadržujejo izključno v našem visokogorju nad drevesno mejo. Ta družabna ptica si za gnezdenje izbira nedostopne votline, ki jih v visokogorju res ne manjka. Prav rade gnezdiijo tudi v nedostopnih visokogorskih brezni. Včasih so te jame na prav dostopnih krajih, kot recimo na visokogorski trati Krnskega pobočja. Tudi to ni ostalo neopaženo in jamam, iz katerih so vzletavale kavke, so hitro dali ime "Kavka" ali "Kavkna jama".

Jame dajejo varna gnezdišča tudi nekaterim majhnim vrstam ptic pevk. Strokovno ime stržka (*Troglodytes troglodytes*) v grškem prevodu pomeni prebivalec jam. Videti je, da je bilo že Karlu Linneju, ki je leta 1758 vrsto prvič opisal (sprva z imenom *Motacilla troglodytes*), znano, da se stržek rad zateka v luknje, votline, pod korenine dreves in celo v jame. Stržek ima rad vlažno okolje in v poletni suši so vhodi v jame pogosto prava oaza za stržka. V vhodnih delih jam, včasih že v prav temačnih delih, si med razpokami pogosto splete značilno okroglo gnezdo s stranskim vhomom. Izurjenemu očesu ne bo ušlo, da so stržki prav pogosti gnezdiilci vhodnih delov jam in brezen našega gozdnatega sredogorja.

Na skalnih policah v polmraku jamskih vhodov in spodmolov pogosto najdemo skodeličasta gnezda šmarnice (*Phoenicurus ochruros*). Šmarnica je gnezdilka našega visokogorja nad drevesno mejo, ki je šele nedavno naselila tudi nižinsko okolje v bližini človeka. V nižinah gnezdi pretežno pod napušči in na

gredah ostrešij nedokončanih hiš. Takšne gnezdilne niše so logični nadomestek bržkone primarnih jamskih gnezdišč. Šmarnice seveda ne moremo šteti med trogloksene prebivalce jam, saj preprosto le izkorišča naravno streho in varnost vhodnih delov jam, brezen in spodmolov. Vsekakor pa je tovrstno gnezdenje šmarnice v jamskih vhodih našega visokogorja skoraj pravilo.

Ptice si v vhodnih delih jam pri nas iščejo predvsem varna gnezdišča, nedostopna za morebitne plenilce, zmerno hladno in vlažno okolje pa je lahko prav pogodu tudi samim mladičem. V jamah si ptice običajno ne iščejo hrane. Pri pozornem opazovanju lahko vidimo, da se v poletnih sušnih mesecih prav na vhodih jam zbirajo številne žuželke. Prav te pritegnejo marsikatero žužkojedo ptico k brskanju po polmraknem jamskem okolju. Na Snežniku sem opazoval šmarnice, ki so aktivno iskale luknje med kamnitimi bloki na dnu mraziščnih udornic in pri tem lovile muhe. Muhe in druge leteče žuželke so tudi glavna hrana lastovk. Danes je kmečka lastovka (*Hirundo rustica*) tako tesno navezana na človekove zgradbe, da zlahka spregledamo dejstvo, da so kmečke lastovke morale nekoč gnezdiiti v naravnih okoljih. To so bile nedvomno jame. Gnezdenje kmečkih lastovk v jamah je bilo ob zahodni obali Severne Amerike še v 19. stoletju povsem običajno. V Kaspjsko - Kazahstanski regiji so kmečke lastovke gnezdiile po jamah še v petdesetih letih. Tu in tam se tudi v Evropi zgodi, da kakšna lastovka zgradi svoje gnezdo na vhodu kake votline. Preden so se kmečke lastovke prilagodile gnezdenju v človekovi bližini, so bile te ptice vezane na gnezdenje v večjih jamskih prostorih. Na to kažejo tudi nekateri paleontološki izsledki. To, da kmečke lastovke danes gnezdiijo v hlevih in drugih gospodarskih poslopih, pa tudi ni naključje. Med večdnevni dežjem v gnezditvenem obdobju lahko kmečke lastovke preživijo le od muh, ki se zbirajo ob živini v hlevu. Nedvomno je bila to prednost tudi v davni preteklosti, ko so v naravnih jamah in spodmolih črede turrov, zobrov in divjih koz iskale zavetje, kot to še vedno počno danes gamsi in ovce v visokogorju. Še več, v Sloveniji poznamo kar nekaj jam, ki jim pravimo »skednenca«, prav zato, ker so se ob deževjih vanje zatekale domače živali na paši.

Foto: Mahmud Abdalah UN-FAO GCP/SYR/009/ITA
Klavžar (*Geronticus eremita*) – globalno ogrožena vrsta

Odkritje klavžarja v Siriji

Gianluca Serra

Klavžar naj bi bil po podatkih iz začetka 20. stoletja pogost v sirijskih puščavah, že leta 1928 pa naj bi bil tam izumrl. Med letoma 1980 in 1990 so bili posamezni osebki opazovani v Jemnu, Eritreji, Saudski Arabiji in Palestini. Med raziskavami, opravljenimi v Siriji med letoma 1960 in 1990, pa niso bili odkriti. Kakorkoli že, odkrita kolonija klavžarjev v letu 2002 pomeni vrhunec dvoletnega programa popisovanja favne, ki ga je v Al Talili (Sirija) opravila skupina "Palmyra Wildlife Team" v okviru projekta Rehabilitacija območja in varstva favne.

Priznanje ...

Dve leti sem bil izjemno skeptičen do Adeebovih trditev, da je videl "to ptico", in s prstom kazal na klavžarja (*Geronticus eremita*) v enem izmed priročnikov za določevanje ptic. "Ali si prepričan, Adeeb?", sem silil vanj. "Vsekakor, še nikoli prej nisem videl tako čudne ptice in je tudi nikoli ne bom pozabil," mi je odgovoril.

Adeeb je izkušen lovec iz vasi Palmira v

Siriji, ki leži v bližini svetovno znanega arheološkega najdišča. Med popisovanjem favne v stepah Sirije, v okviru projekta (UN-FAO GCP/SYR/009/ITA), ki ga je omogočila Organizacija za prehrano in kmetijstvo (FAO), se je uril tudi kot ornitološki vodnik. Projekt se je začel leta 1996, z namenom pomagati sirijskim oblastem pri varstvu biodiverzitete na primeru razvoja Al Talile, prvega naravnega rezervata v državi.

Pomladi leta 2002 sem Adeeba prosil, naj me pelje na mesto, kjer je videl "svoje" klav-

žarje. Ko sva bila tam, sem še naprej vrtal vanj in ga spraševal o podrobnostih ptice, ki naj bi jo bil opazoval z večje razdalje in brez daljnogleda. Naposled je izustil: "Priznam, ustrelil sem enega od osmih, ki sem jih tu videl aprila 1998. Zdel se mi je tako zanimiv, da sem ga odnesel nazaj v Palmyro in ga pokazal svojim lovskim tovarišem. Česa takega še niso videli. Potem sem ga skuhal, a ni bil užiten."

Bil je presenečen, ker ga nisem grajal, ampak začel veselo poskakovati.

foto: Gianluca Serra UN-FAO GCP/SYR/009/ITA
Pečine, kjer gnezdijo nedavno odkriti klavžarji.

Naslednjega dne sem zastavil nekaj vprašanj nekemu lokalnemu pastirju in ta mi je brez obotavljanja natančno opisal pet klavžarjev, ki jih je videl pred dnevi. Postajal sem čedalje bolj vznemirjen. Vse je kazalo, da klavžarji od tod le niso izginiti, čeprav bi naj bili na tem območju po literaturnih podatkih že izumrli.

Mesec dni kasneje sem že opazoval majhno kolonijo treh parov klavžarjev in še enega odraslega osamljenca pri valjenju jajc na policah odročnih apnenčastih klifov ... reliktno kolonijo zadnjih preživelih klavžarjev vzhodne populacije teh ptic. Kar nisem mogel verjeti svojim očem.

Iskanje se začne ...

Po Adeebovem razodetju in srečanju z beduinskim pastirjem sem organiziral sistematično raziskavo na območju, velikem približno 17.600 km², pri čemer sem se v glavnem zanašal na lokalne vodnike. Mike Evans, avtor knjige „Important Bird Areas in the Middle East“ iz zveze BirdLife me je opogumil, da sem iskal naprej, in me tudi opremil z vso potrebno literaturo. Pripravili smo standardiziran vprašalnik za beduinske nomade in vaške lovce, ki je bil sestavljen iz standardnih vprašanj in štirih slik ptic, med katerimi je bila ena klavžarjeva. Zanj smo se odločili zato, da vprašanim ne bi vnaprej razkrili svojih pričakovanj. Šestnajst lokalnih lovcev in enaintrideset nomadskih pastirjev je zadovoljivo odgovorilo na vprašanja in pravilno prepoznalo klavžarja na fotografiji. Dobili smo podatke o 68 opazovanjih, od zelo "svežih" pa vse do takšnih iz leta 1930. Večina je klavžarja poznala po lokalnem imenu "an-nuq".

Med sistematičnim iskanjem smo odkrili 15 opuščeni klavžarjevih gnezdišč. Na nekaterih so zajetni kupi gvana pričali o njihovi dolgoletni uporabi. Našli smo tudi opuščeni gnezdišči, katerih lokaciji sta se ujemale z Aharonijevim zgodovinskim opisom dveh kolonij iz leta 1910, s takrat gnezdečimi 500 in 300 pari.

Dramatičen zlom populacije

Naše ugotovitve so dale povsem drugačno sliko v primerjavi s tisto o izumrlem klavžarju v Siriji. Vse kaže, da je bil klavžar pred 20 leti, torej precej kasneje kot leta 1928, ko naj bi bil izumrl, v puščavi Palmyra povsem običajen, pred 30 leti pa celo pogost.

Sirijsko ministrstvo za kmetijstvo je leta 1967 celo izdalo odločbo o zaščiti ptic, posebej koristnih za kmetijstvo, in med naštetimi vrstami v tej odločbi je tudi opis, ki se ujema s klavžarjevim. Prav ironično je, da je medtem, ko so bili poskusi naravovarstvenikov med letoma 1970 in 1980 osredotočeni na ohranjanje turških klavžarjev pri Birečiku, populacija nekaj sto parov klavžarjev gnezdila 200 kilometrov južneje na območju z manjšimi negativnimi vplivi.

Očitno smo se torej vse preveč zanašali na Aharonijeve podatke iz začetka 20. stoletja, ki so nas pripeljali do zmotnega prepričanja, da je klavžar izumrl po letu 1928. Spoznali smo tudi, da so podatki in znanje domačinov marsikdaj ključnega pomena pri iskanju redkih in ogroženih vrst. Podatki, zbrani leta 2002, nas navdajajo z upanjem, da v sirijski stepi še obstajajo neodkrita gnezditvena kolonija klavžarjev.

Neizprosni upad števila klavžarjev na tem območju je verjetno posledica kombinacije nekontroliranega lova, jemanja mladičev iz gnezd in degradacije habitata. Jemanje mladičev za hrano je verjetno tukajšnja stara navada, nekontroliran lov in degradacija območja pa sta se bistveno povečala v zadnjih 30-40 letih; slednja sta posledica tehnoloških sprememb, povečanega prebivalstva in spremenjenega načina paše. Ti dejavniki se ujema tako z

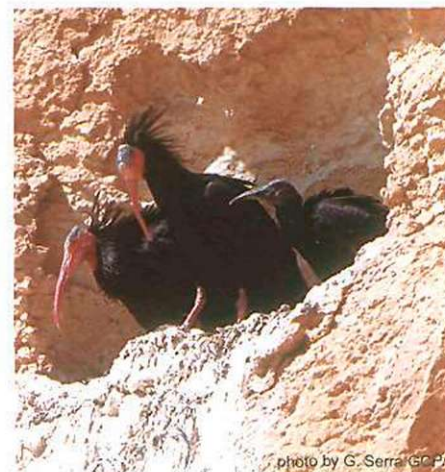

foto: Gianluca Serra UN-FAO GCP/SYR/009/ITA
Klavžar (*Geronticus eremita*) je pomemben ekološki kazalec ekosistema Al Badia.

začetkom upada klavžarjeve populacije kot s tukajšnjim izginjanjem noja (*Struthio camelus*), geparda (*Acinonyx jubatus*), gazele (*Gazella* sp.) in leoparda (*Panthera pardus*).

Program varstva in zbiranja podatkov

Po odkritju kolonije je bila nemudoma vzpostavljena 24-urna straža gnezdišča, ki je ležalo, tako kot vsa najdena reliktna gnezdišča in še vedno aktivna klavžarjeva gnezdišča v Maroku, v navpični in krusljivi steni iz hitro erodirajočega apnenca.

Nadzor smo ob pomoči treh najetih domačinov opravljali 11 tednov, dokler ptice niso zapustile gnezdišča. Pod gnezdi smo nekajkrat, ko ptic ni bilo tam, pobrali izbljuvke in iztrebke. Njihova analiza je skupaj s podatki opazovanj klavžarjev pri prehranjevanju pokazala, da njihova dokaj mešana prehrana vključuje hrošče, kobilice, mlade žabe, mravlje, škorpione, solifuge, kuščarje in kače.

ODRITJE KLAVŽARJA V SIRIJI

foto: Mahmud Abdallah UN-FAO GCP SYR 009/ITA
Plamenec (*Phoenicopterus ruber*) je v sirijski Al Badii selivka, a tam tudi prezimuje.

Trije poleteli mladiči govorijo o gnezditvenem uspehu, ki ga je mogoče primerjati s tistim v Maroku (C. Bowden, ustno), kar seveda pomeni, da je kolonija kljub svoji majhnosti vitalna.

Odkritih je bilo 7 prehranjevališč, najbližja so bila pod stenami gnezdišč, najbolj oddaljena pa so bila 27 km proč. Klavžar se je hranil na treh tipih habitatov: kamnitih planjavah, obdelovanih površinah in v namakalnem bazenu. Čeprav je bila letna količina padavin od leta 1997 pod povprečjem za območje Palmyra, je na delu območja s klavžarji znatno deževalo v zimi 2001 - 2002 in, kar je nenavadno, tudi spomladi 2002. Tudi to je morda razlog za gnezdenje v tem letu. Zanimivo je, da so klavžarji zapustili območje, ko se je bazen izsušil. Le domnevamo lahko, da je imel po postavitvi dveh manjših jezov med letoma 1960 in 1970 klavžar na tem območju stalen vir hrane. To pa je lahko tudi razlog, da so tu preživeli navzlic okoliškemu degradiranemu habitatu.

Varstveni vidiki

Klavžarji v odkriti koloniji so neprecenljive vrednosti tudi zaradi svojega genetskega materiala. Teh sedem preživelih ptic iz njihove vzhodne populacije so edini še znani seleči se klavžarji, v nasprotju s turškimi, ki so bili vsi izvaljeni v ujetništvu in so to sposobnost verjetno izgubili.

Kmalu po odkritju klavžarjev v Siriji smo se obrnili na odsek zveze BirdLife za Srednji vzhod in na RSPB (angleški partner zveze BirdLife). Pri zvezi BirdLife imajo veliko izkušenj z ohranjanjem klav-

foto: Mahmud Abdallah UN-FAO GCP SYR 009/ITA
Varan vrste *Varanus griseus* je največji plazilec v Al Badii.

žarja, pridobljenih z delom na zadnjih kolonijah v Maroku. Po njihovem je prednostna naloga ohraniti to reliktno populacijo z varstvom prehranjevališč in gnezdišč. Opraviti bo treba tudi dodatne raziskave, poskušati najti preostale kolonije klavžarjev in pridobiti več podatkov o ekologiji vrste v Siriji. Vključitev lokalnih oblasti je nujna zato, da preprečijo streljanje teh ptic in prekomerno pašo vsaj 5 km od gnezdeče kolonije. Potreben je tudi dogovor o upravljanju namakalnega bazena, da se zagotovijo primerna prehranjevališča. Lokalne prebivalce je treba izuriti za nadzornike, dolgoročno pa je treba odkriti prezimovališča teh klavžarjev in jih primerno zavarovati.

Oči naravovarstvenikov bodo zdaj uprte v Sirijo, saj je odgovornost za zagotavljanje obstoja te kritično ogrožene vrste že padla na ramena sirijskih oblasti in prebivalcev. Upamo, da bodo na preživele klavžarje ponosni in da bodo ti postali simbol

nove naravovarstvene zavesti. Del njihove naravne dediščine in očarljivi simbol arabske kulture je ogrožen do prav takšne mere kot življenje in kultura beduinskih nomadov. Ohranitev klavžarjev je tesno povezana z obeti teh ljudi v prihodnosti.

Projektna skupina je opravila inventarizacijo in fotografsko dokumentiranje rezervata Al Talila in okolice z dolgoročnim ciljem razviti rezervat kot eko-turistično točko in izdati gradivo za izobraževanje ljudi. Popisovala je nevretenčarje, ptice (več kot 250 vrst) in sesalce v Al Badii. V Al Talili je odkrila tudi za znanost novo vrsto hrošča in jo območju v čast poimenovala *Aphodaulacus talilensis*.

Skupino so sestavljali: Ginaluca Serra, Mahmud Abdallah, Ghazy Al Quaim, Ahmed Jeber Abdallah, Talal Fayad, Mohammed Al Mohammed, Mnaur Ali in Adeeb Assaed.

foto: UN-FAO GCP SYR 009/ITA
Nomadski beduinski pastirji so bivali skupaj s klavžarji še pred 20-30 leti.

foto: Peter Buchner

Edina naša seleča se žolna, vijeglavka (*Jynx torquilla*), tudi sama ne izdeluje dupel. Posebej rada zaseda stara dupla v visokodebelnih sadovnjakih.

Travniški sadovnjaki

Mirko Perušek

Travniški sadovnjaki so živi spomin na preteklost. V njih je zapisana zgodovina trdega, a tudi vselega kmečkega življenja. V senci orehov, hrušk, češenj in jablan so se pletle številne zgodbe minulih desetletij ali celo stoletij. Z njihovim posekom izginjajo tudi številne vrste živih bitij, ki so se prilagodile temu življenjskemu prostoru.

Razvoj sadovnjakov je šel skozi zgodovino postopoma. Najbolj se je razmahnilo sadjarstvo in s tem tudi površina travniških sadovnjakov v zadnjih dveh stoletjih. Slovenija ima zelo raznoliko krajinsko zgodovino. Tako so nastali različni kra-

jinski vzorci glede na čas poselitve in različno zemljiško delitev od razmeroma mladih celkov na Koroškem do velike parcelne razdrobljenosti na Krasu in v Prekmurju. Na Koroškem je poselitev razpršena, na nizkem in visokem Krasu

gručasta ter skupinska do linijska v nižinah. Travniške sadovnjake so naši predniki osnovali v glavnem v okolici hiš ali pa tudi dlje od naselij kot senožetne sadovnjake.

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI

V Sloveniji je večinski prvotni ekosistem gozd. S krčenjem gozda so nastala polja, travniki in naselja. Gozd še vedno porašča nad polovico naše dežele in ji daje svojstven pečat. Travniški sadovnjaki nastopajo kot vezni člen med prvotno gozdnato krajino in obljudeno kmetijsko krajino z naselji. Ločimo različne tipe travniških sadovnjakov, glede na različno sestavo drevesnih in grmovnih vrst, kar je odvisno predvsem od klime, tal in kulturnih značilnosti kraja.

Travniški visokodebelni sadovnjaki so po ekoloških lastnostih najbliže redkemu svetlemu listnatemu gozdu. Imajo podobne značilnosti kot nekateri gospodarski gozdovi, in sicer so:

- dolgoživi (posamezna sadna drevesa živijo celo do 200 let in več),
- pestri glede sestave življenjskih združb (do 5000 različnih vrst živih bitij),
- poleg gospodarskega pomena imajo poudarjene druge vloge, od ekološke, naravovarstvene, poučne, estetske do turistično-rekreativne.

Travniške sadovnjake in sadne vrtove najpogosteje najdemo v neposredni bližini naselij. Velikokrat se z njimi stikajo žive meje, zelenjavni vrtovi, njive, travniki, gozdni ostanki in gozdni robovi. Za živa bitja v travniškem sadovnjaku je zelo pomembno, kakšna je razporeditev v prostoru glede na druge življenjske prostore. Ekstremni primeri so zapuščene vasi, katere postopoma zarašča gozd, in na drugi strani ograjeni intenzivni sadovnjaki. V prvem primeru so sadovnjaki že praktično del gozda s pestro sestavo gozdnih življenjskih združb, v drugem primeru imamo intenzivne sadovnjake z osiromašeno sestavo vrst in dragim vzdrževanjem. Travniški sadovnjaki so bliže prvemu primeru. Se pravi pestra sestava življenjskih združb z majhnimi vlaganji in dopolnilo dohodku podeželskemu ali primestnemu prebivalstvu. V Sloveniji obstajata obe skrajnosti. Podeželje se prazni, vasi se zaraščajo, sadna drevesa prenašajo konkurenčnejša gozdna drevesa. Na drugi strani pa v rodovitnih nižinah nastajajo intenzivni sadovnjaki. Njihova visoka občutljivost se pokaže ob naravnih ujmah (pozebi, toči idr.) ter pri raznih novih boleznih. V zadnjem času je to bakterijska bolezen hrušev ožig ali ognjevka, ki pa ne prizanaša tudi nekaterim sortam starih jablan in hrušk. Zaradi ognje-

foto: Damijan Denac

V duplu, iz visokodebelnega sadovnjaka na Goriškem, je gnezdil veliki skovik (*Otus scops*). Ljudje v tradicionalni pokrajini so mu prej v korist kot škodo.

foto: Jakob Smole

Drevesnih dupel ne potrebujejo le ptice. Pri pregledovanju dupel pazljivost ni nikoli odveč.

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI

vke izginjajo celi kompleksi intenzivnih nasadov, drevesnice in tudi stara visokodebelna drevesa. Širjenje naselij s pozidavo okoliških sadovnjakov zmanjšuje število travniških sadovnjakov. Zanimanje za vzdrževanje starih sadnih sort upada, kajti prehranske navade se spreminjajo. Sadjevec in krlji pogosto niso več zanimivi. Nekatere sadne sorte hrušk in jablan pa so bile vzgojene ravno v te namene. Sadna drevesa velikokrat pomenijo

oviro pri strojni košnji travnikov, zato jih lastniki posekajo.

Pestra sestava vegetacije v travniških sadovnjakih in njihova pozna košnja, in sicer šele takrat, ko seme dozori, zagotavljajo obstoj številnih vrst rastlin in živali. Poleg rastlin in živali najdemo tudi mnoge vrste gliv in lišajev. Več vsega je v starejših nasadih z votlim in debelim drevjem. Najbolj opazne so številne

vrste cvetnic in trav, med živalmi metulji in ptice.

Ptice so pogosto na vrhu prehranjevalne piramide, zato zelo dobro nakazujejo ekološke razmere in s tem tudi biotsko pestrost teh ekosistemov. Glede na vrstno in številčno sestavo ptic lahko ocenimo pestrost posameznih travniških sadovnjakov. Najbolj pestri so stari visokodebelni travniški sadovnjaki z dupli v drevju, kjer so pestre žive meje, omejki, pasovi grmovja in drevja, ki imajo stik z gozdnimi ostanki ali gozdom, v bližini pa so še vodne kotanje ali druge vodne površine. V takšnih travniških sadovnjakih so prehranjevalne verige bolj razvejene. Pridelek je tudi bistveno bolj zdrav kot v »kemiziranih« intenzivnih nasadih.

V starejših travniških sadovnjakih živijo primarni duplarji (izdelujejo dupla), kot so veliki in mali detel ter od žoln najpogostejše zelena žolna. Uporabniki njihovih dupel so sekundarni duplarji: skorci, velika in močvirska sinica, plavček, brglez, vijeglavka, kratkoprsti plezalček, pogorelec, belovrati ter sivi muhar, poljski in domači vrabec ter veliki skovik. V večjih duplih gnezdijo tudi redkejšje vrste, kot so smrdokavra, čuk, lesna sova idr. Poleg ptic uporabljajo dupla tudi razne vrste sesalcev, od navadnega polha do podleska, kun, dihurja, podlasice in netopirjev. Tudi za nevretenčarje, ose, sršene in domače čebele, ter različne glive in lišaje so dupla nepogrešljiva. Poleg dupel v starih sadnih drevesih ima v sadovnjaku pomembno vlogo preostala lesna vegetacija. V pestrih živih mejah gnezdijo prostognezdilke, v njih se skrivajo prek dneva ježi in podlasice. Če v bližini sadovnjakov ni zimzelenih grmov in dreves, je zelo priporočljivo ob posamezna višja drevesa posaditi bršljan. V njegovem zimzelenem zavetju si zgodnje gnezdilke spletajo gnezda ali pa ga sove uporabljajo za dnevno skrivališče. V poznem zimskem obdobju zorijo bršljanove jagode, hrana za ptice v času, ko je te najmanj. Za ptice in druge vrste so pomembna tudi vsa votla in delno trhla drevesa. V odmrlih debelejših vejah ali v trhljih debelih ptice lahko izdolbejo duplo, zato jih pri negi sadovnjaka pustimo.

Obnova travniških sadovnjakov mora biti postopna. Če nam sorta ne ustreza, stara drevesa ne posekamo, ampak jih po mladitveni rezi precepimo. Ob hirajočih

foto: Franc Bracko

Vzdrževan visokodebelni sadovnjak je cilj naravovarstvenih prizadevanj za ohranitev nekaterih ogroženih vrst ptic kulturne krajine.

foto: Damjan Denac

V intenzivnih, plantažnih sadovnjakih ne slišimo ptičjega petja.

TRAVNIŠKI SADOVNJAKI

foto: Peter Buchner

S pojočim pogorelčkom (*Phoenicurus phoenicurus*) na kmetiji se lahko pobahajo tisti, ki v sadovnjaku ne škropijo s pesticidi in ohranjajo drevesna dupla ali pa so namestili gnezdilnico.

drevesih zasadimo nova, ki bodo nadomestila staro drevje. V pretežno mlajših sadovnjakih in v sadovnjakih, kjer nismo upoštevali ptic duplaric in njihovih zahtev po duplih, namestimo gnezdilnice. Te ne morejo povsem nadomestiti naravnih dupel v drevju, lahko pa uspešno prebrodijo čas do nastanka le-teh. Z gnezdilnicami lahko bistveno povečamo število ptic, netopirjev in drugih živali v naših travniških sadovnjakih. Pojavljanje ptic v zimskem obdobju v sadovnjakih ohranimo, če pustimo del jabolk ali hrušk na drevesih tistih sort, od katerih plodovi tudi po zmrzali ne odpadejo z vej. Njihov jedilnik pozimi dodatno popestrimo s krmilnim poveznikom, v katerem pripravimo lojeno pogačo, ali pa obesimo loj, ki bo nedostopen mačkam in psom. Plodonosne grmovnice ravno tako obogatijo jesenski in zimski jedilnik ptic. Travniške sadovnjake popestrijo mlake, luže in druge vodne kotanje ali potoki, saj so to prebivališča ogroženih dvoživk, kopaljšča in napajališča za živali.

Cilj večine skrbnih lastnikov travniških sadovnjakov je, da bodo imeli z njim čim manj dela ter čim večji in kakovostnejši pridelek. Upoštevanje naravnih mehanizmov, spodbujanje pestrosti habitatov in upoštevanje nege teh nasadov od pravnega obrezovanja do organskega gnojenja vodi k zelenemu cilju. Poleg tega pravilno oskrbovani travniški sadovnjaki pomagajo ohranjati redke rastlinske in živalske vrste, med katerimi so tudi ptice.

foto: Damijan Denac

Eden izmed dejavnikov, ki pomembno ogroža visokodebelne sadovnjake je opuščanje njihovega vzdrževanja, kot posledica odseljevanja ljudi v nekaterih regijah. Prizor je iz Slovenskih goric.

GRAND HOTEL UNION

Miklošičeva 1, 1000 Ljubljana
Tel: 01 308 1270, faks: 01 308 1015
E-mail: hotel.union@gh-union.si
www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

ORGANIZIRAMO :

Poročne obrede in slavnostne večerje,
sprejeme, gala večerje, obletnice (30 - 300 oseb)
Zabavni in kulturni program

Naj najlepši trenutki ostanejo v najlepšem spominu

Gramoznice, oaze življenja, ki izginjajo

Dominik Bombek

Preden so jo ujeli v kanal, je Drava nosila in odlagala prod iz Alp in z njim nasula približno tri četrtine Dravskega in Ptuijskega polja. Prod je pomemben gradbeni material, posledica pa je ta, da je Dravsko in Ptuijsko polje preprejeno z gramoznicami. Še posebej veliko nedovoljenih izkopov je nastalo v času socializma. Tako so ljudje kajpak hitro prišli do gramoza, materiala, neobhodno potrebne za graditev hiš, ki so rasle kot gobe po dežju. Povezanost ljudi na vasi in iznajdlivost sta hitro obrodili sadove. Brezplačno, a dragoceno surovino je bilo moč nakopati skoraj povsod, tudi na njivah, ki tako ali tako niso dajale zelenega pridelka koruze. Še posebej, če je bilo bolj sušno leto. Pa so kopali. Zastonski gramoz so odvažali, dokler jame ni zalila podtalnica ali v njej ni bilo več kaj kopati.

Na Dravskem polju so ugotovili več kot 260 površinskih kopov, večinoma gramoznic. Veliko med njimi je zalitih z vodo, v opuščeni pa so se brez človekovega vpliva vzpostavile zanimive in enkratne življenjske razmere. V procesu naseljevanja

foto: Dominik Bombek

Gramoznica, preurejena v bazen za športni ribolov. Upravlja jo ribiška družina.

novega življenjskega okolja si vrste sledijo druga za drugo, zato je za območja gramoznic značilna dokaj velika biodiverziteteta. Zaradi splošne degradiranosti širšega območja Dravskega in Ptuijskega polja so gramoznice, čeprav sekundarnega nastanka, tudi nekakšna zatočišča za vrste, ki so izgubile svoje prvotne habitate. Mnoge med njimi so ogrožene. Mali

deževnik (*Charadrius dubius*) si na primer uredi gnezdišče na golih prodatih tleh, pogosto v aktivni gramoznici, kjer se prod še koplje, saj potrebuje nezaraščene prodatne površine. Naravnih gnezdnih habitatov mu primanjkuje. V stelah gramoznic gnezditja tudi vodomec (*Alcedo atthis*) in breguljka (*Riparia riparia*). Umetno nastale peščene stene so

foto: Damijan Denac

Gramoznico, zalito s čisto podtalnico, pri Savi so zasipali z industrijskimi odpadki, ki so vsebovali organska topila.

foto: Damijan Denac

Gospod Smiljan Klemenčič je v gramoznici v Melincih izdelal steno za breguljke (*Riparia riparia*), kjer zdaj gnezdi približno 100 parov.

GRAMOZNICE

njuna rešitev, lahko pa tudi past, če se kopanje nadaljuje ravno v času gnezdenja. Lep primer, kako lahko pomagamo ogroženim vrstam, je gramoznica v Melincih, kjer je upravljalec sam izdelal peščeno steno, v njej pa je gnezdila ogromna kolonija breguljk skupaj s čebeljarji (*Merops apiaster*). Liska (*Fulica atra*), čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*), mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*), mlakarica (*Anas platyrhynchos*), čopasta črnica (*Aythya fuligula*) in zelenonoga tukalica (*Gallinula chloropus*) pa so vrste, ki jim ustrezajo zalite gramoznice. Bujno zaraščene z zeliščnim, gramovnim in drevesnim slojem so prave oaze sredi monokulturnih intenzivno obdelovanih polj. Tako so gramoznice v tej kmetijski do onemoglosti izkoriščeni pokrajini tudi ene redkih zatočišč za rjavega srakoperja (*Lanius collurio*), rjavo penico (*Sylvia communis*), prosnika (*Saxicola torquata*), jerebico (*Perdix perdix*), prepelico (*Coturnix coturnix*), divjo grlico (*Streptopelia turtur*), malo uharico (*Asio otus*), če jih omenimo le nekaj. Ne smemo pa ostati samo pri pticah, v gramoznicah so tudi plazilci: slepec (*Anguis fragilis*), belouška (*Natrix natrix*), kobranka (*Natrix tessellata*), martinček (*Lacerta agilis*), zelenec (*Lacerta viridis*) in pozidna kuščarica (*Podarcis muralis*), ki pa so vsaj neposredno varni pred kmetijskim stroji in pesticidi. Na teh »zaplatah« se drenjajo še navadni pupek (*Triturus vulgaris*), rosnica (*Rana dalmatina*), sekulja (*Rana temporaria*), hribski urh (*Bombina variegata*), zelena žaba (*Rana esculenta*), zelena rega (*Hyla arborea*), navadna krastača (*Bufo bufo*), zelena krastača (*Bufo viridis*) in še mnogi drugi.

Tako imenovane sanacije ali kakršnekoli preureditve gramoznic so zato tvegan poseg v občutljivo življenjsko združbo. Ribiška društva jih na primer spreminjajo v urejene bazene za ribolov z okolico v stilu športnih parkov, kar ima uničujoč vpliv na ogrožene živalske in rastlinske vrste. S tem kršijo tudi Zakon o ohranjanju narave (Ur.l. RS, št. 56/99, 31/00), temeljni varstveni predpis na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti prstoživečih rastlinskih in živalskih vrst. Zaradi takšnih posegov prihaja do degradacije ekosistemov, kar seveda siromaši biotsko pestrost.

foto: Damjan Denac

Čeprav zeleno rego (*Hyla arborea*) pogosto srečamo na poljih, je v času razmnoževanja mnogokrat odvisna prav od »vodnih oken« v gramoznicah.

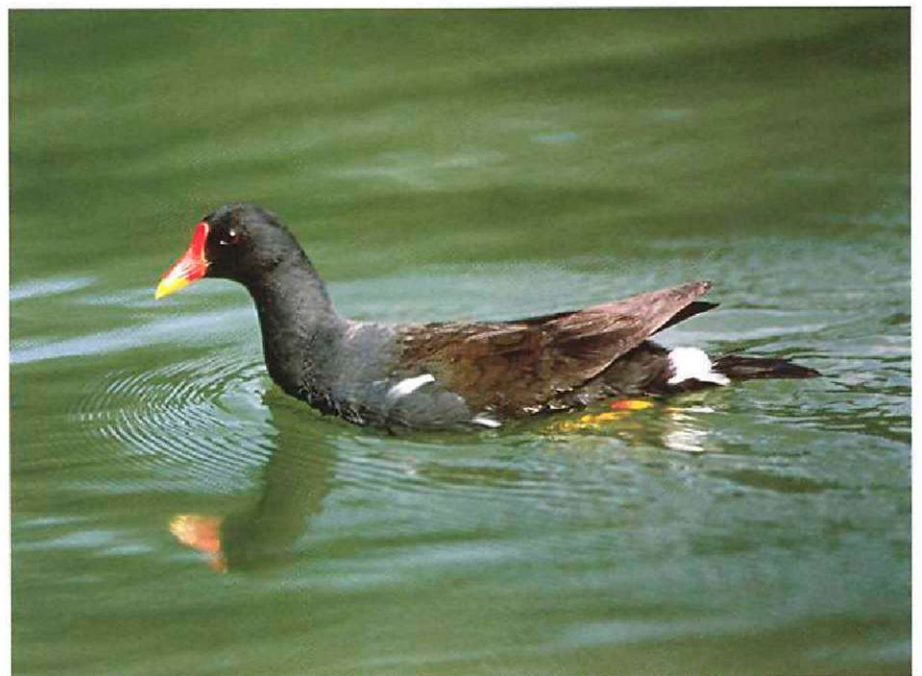

foto: Peter Buchner

Ko zagledamo temno ptico, ki izgine v obrežnem rastlinju, smo najbrž opazovali zelenonogo tukalico (*Gallinula chloropus*). Če smo pri tem videli še snežno bela podrepna peresa pod visoko vzdignjenim repom, se nismo zmotili.

Večini ljudi se sanacije in ureditve gramoznic ne zdijo nič spornega. Zakaj? Ureditve neurejenega je ponavadi nekaj pozitivnega, vendar gre tukaj za druge vrednote. Naravno okolje je vrednota, ki ne potrebuje urejanja. Vse več ljudi raje namesto angleške trave občuduje cvetoč travnik, nad katerim se spreletavajo metulji. Naravno okolje v gramoznici ne potrebuje ne urejanja ne sanacij. Potrebuje le varstvo in zaščito. V naravnem stanju ohranjene gramoz-

znice imajo izjemen naravovarstveni potencial, ki ga je mogoče izkoristiti tudi v učne namene. Ob »urejeni« gramoznici otrokom razen ravnih bregov in vode ne moremo pokazati skoraj nič, v »naravni« pa jim ob doživetju živalske in rastlinske pestrosti lahko privzgojimo vrednote spoštovanja in ohranjanja narave. Te vrednote na srečo priznava tudi naša država in družba, problem je le, da še niso prešle v dejanja.

foto: Damijan Denac

Kostanjevka

Jakob Smole

Pred ne ravno davnimi časi je bila kostanjevka (*Aythya nyroca*) v Evropi zelo pogosta, tako zelo, da ji nihče ni namenjal večje pozornosti. Ko je v devetdesetih letih postalo jasno, da vrsta zaskrbljujoče hitro izginja, so se naravovarstveniki znašli pred velikim problemom – o kostanjevki se ni vedelo skoraj nič, manjkalo je torej znanje, ki je predpogoj za uspešno varovanje.

Kostanjevka spada med rase potapljavke (*Aythya* spp.). Oba spola sta kostanjevo rjave barve in imata belo obrepno perje, samec pa se od samice loči po beli šarenici, ki je opazna na precej veliko razdaljo. V letu je na zgornji strani peruti vidna bleščeča bela proga, spodnja stran peruti je svetla, bel pa je tudi trebuh. Zamenjava je možna s samico čopaste črnice (*Aythya fuligula*), vendar je ta sivorjave barve brez belega zadka. Današnje gnezdilno območje se razteza od zahodne Evrope vzhodno do Kitajske in od Litve južno do Irana, vendar kostanjevka to območje poseljuje precej fragmentirano. Grobe ocene za svetovno populacijo se gibljejo med 17.800 in 27.600 pari, od tega v Evropi 13.000 – 24.000 parov. Evropsko težišče vrste je na jugovzhodu, kjer prednjačita Romunija (2.000 – 6.000 parov na delti Donave) in Hrvaška (2.000 – 3.000

parov v panonskem delu), močne populacije so še v panonskih delih Srbije (270 – 400 parov) in Bosne (100 – 500 parov), gnezdilni podatki pa obstajajo tudi za preostale države nekdanje Jugoslavije in Albanijo, vendar natančnih ocen ni; verjetno na tem območju gnezdi nekaj sto parov kostanjevk. Močnejše populacije so še na Madžarskem (500 – 600 parov), v Ukrajini (1.000 parov) in Azerbajdžanu (1.400 – 1.600 parov). Velik del Azije je sicer slabo raziskan, danes dostopni podatki pa kažejo, da večina kostanjevk živi v Evropi. Skrb zbujajoče je dejstvo, da na ogromnih mokriščih, kot je npr. delta Volge, ni omembe vrednih populacij. Vrsta je iz zahodne in srednje Evrope praktično izginila. V Španiji je število padlo s 500 parov v začetku 20. stoletja na ničlo, še posebej škodljiv pa je primer Ukrajine, kjer se je

populacija zmanjšala s 70.000 parov v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja na vsega 1.000 parov v letih 2000 – 2002.

Zakaj kostanjevka tako naglo izginja, ne vemo povsem natančno, vsaj delno pa lahko iščemo vzrok za takšno stanje v njenem življenjskem prostoru. Najraje ima plitke stoječe vode z obilo plavajoče (ščitastolistna močvirka *Nymphoides peltata*, lokvanj *Nymphaea alba*) in obrežne vegetacije (trst *Phragmites australis*, rogoz *Typha* spp.). V trsju in rogozu najde zavetje pred plenilci in primeren prostor za gnezdenje, med plavajočim rastlinjem pa išče hrano. Po nekaterih navedbah naj bi bila hrana pretežno rastlinska, po drugih pa predvsem živalska, in sicer zlasti vodni nevretenčarji. Mokrišča so iz večjega dela Evrope praktično izginila; v Grčiji so jih po letu 1900

KOSTANJEVKA

izsušili kar 90 %, tudi drugod položaj ni dosti boljši. Kostanjevka je izgubo delno kompenzirala s poseljevanjem antropogenih mokrišč, zlasti velikih ribnikov. Tako je zlasti na Hrvaškem, kjer približno polovica populacije gnezdi v Kopačkem ritu, druga polovica pa v 12 kompleksih ekstenzivnih ribnikov s skupno površino okoli 9500 ha.

Na nekaterih območjih za njeno izginjanje ne poznamo vzroka. Na Poljskem je izginila z lokacij, ki so navidez primerne zanjo. Tukaj morda obstaja povezava med čopastimi črnicami, ki bi lahko izpodrivale kostanjevko, eden izmed vzrokov pa bi bilo lahko tudi izginjanje kolonij rečnih galebov (*Larus ridibundus*), med katerimi kostanjevka pogosto gnezdi. Naslednji dejavnik, ki močno ogroža kostanjevko, je lov. Države v jugovzhodni Evropi imajo močno lovsko tradicijo in si še niso opomogle od propada socializma ali/in vojn. Posledično šibek in neučinkovit je državni aparat, tako da na naravovarstvenem področju vlada praktično brezzakonje. Kostanjevka je na papirju sicer povsod zaščitena, vendar to, kot kaže, ni nobena ovira. Razen domačih pridejo na račun zlasti italijanski lovci, pa tudi slovenski lovci so zadnje čase vse bolj usmerjeni na lov ptic (v glasilu Lovski zveze Slovenije, št. 7-8, 2003, lahko preberemo oglas o lovu na prepelice v sosednji Hrvaški, lovu, ki ga pri nas ni več). Kakšne razsežnosti dosega lov, pové podatek, da je v letu 1997 samo na Hrvaškem padlo pod šibrami zelene bratovščine 458 kostanjevk, v Srbiji se ocena giblje med 100 in 200. Dodaten problem je dejstvo, da kostanjevka zelo pozno gnezdi, mladiči pokukajo iz jajc v začetku julija, da odrastejo, pa potrebujejo 50 - 60 dni, se pravi konec avgusta ali v začetku septembra. Lovska sezona se na Hrvaškem (in pri nas) začne 15. avgusta, kar pomeni, da so mladiči postavljeni pred puškine cevi, še preden so poleteli. Masaker legalno traja do januarja. Takšno dogajanje postavi v senco vsa prizadevanja razvitih srednje- in zahodnoevropskih držav, ki obupno ščitijo svoje nekaj deset parov obsegajoče populacije. Vsi napori izpuhtijo v zraku Balkana, prek katerega se kostanjevka verjetno seli v centralno in zahodno Afriko (smer Panonija - delta Neretve - Italija - Afrika).

V Sloveniji je kostanjevka izredno redka gnezdilka, saj imamo pri nas zelo malo

foto: Jakob Smole

Raziskovanje kostanjevke (*Aythya nyroca*) je zaradi njenega skritega načina življenja zelo težavno. V ogromnih kompleksih trstič je zlahka prezremo.

zanjo primernih gnezdišč. Edina lokaliteta, kjer verjetno živi stalno, je Cerkniško jezero z 1-5 pari, v zadnjem času pa naj bi bila poselila nekatere ribnike na severovzhodu države. Tukaj seveda govorimo o posameznih parih. Problem ribnikov v Sloveniji je, da bi bil sicer marsikateri primeren za kostanjevko, če ne bi bilo motenj in posegov s strani človeka, zlasti ribičev, ki vnašajo nemir v skoraj vsak ribnik, dodatno pa zmanjšujejo možnosti za gnezdenje z odstranjevanjem obrežne vegetacije. Danes se v Sloveniji spet uveljavlja lov na race, kar lahko pripelje do ponovnega izginjanja kostanjevke iz pred kratkim koloniziranih lokalitet, ne toliko zaradi neposrednega ogrožanja s strani

lovcev kot zaradi motenj, ki jih ti povzročajo s streljanjem.

Pesimistične zgodbe so v naravovarstvu tako pogoste, da se včasih zdi, da so to le puhle floskule. Žal tukaj ne morem postreči z vzpodbudnimi dejstvi. Kostanjevka je čudovita in neskončno simpatična rasa mahagonijevo bleščeče barve, ki ogreje srce vsakemu še tako mlačnemu ornitologu. Zelo rad bi kdaj videl to vrsto in se obenem zavedal, da je zunaj nevarnosti. Lahko sicer upam na najboljšo, vendar vem, da dejstva in čas niso na moji strani.

foto: Jakob Smole

Ekstenzivni ribniški kompleksi v Donjem Miholjcu na Hrvaškem so pomembno gnezdišče kostanjevke in drugih ogroženih vodnih ptic. Rumena érta v ozadju so cvetoče ščitastolistne močvirke (*Nymphoides peltata*), ki imajo v Sloveniji le nekaj rastišč.

Posekan gozdni pas – manj ornitoloških zanimivosti

Tomaž Berce

Siva čaplja je ptica, ki ji v zadnjem času posebej pridajo pozornost. Vzrok za to je gozdni pas ob reki Vipavi in njenem mrtvem rokavu, imenovanem Bajer. Ta gozdni pas je bil namreč avgusta 2001 iz meniškega nejasnega razloga posekan. Od takrat število sivih čapelj neuporabno upada. Dokler je gozdni pas še stal, se je v bližini reke Vipave v poletnem času zadrževalo 13 čapelj. V zimskem času pa so se tu zadrževale od dve do štiri. Toliko jih je bilo tukaj do avgusta 2001. Po tem obdobju pa so praktično izginile. V zimi 2001/02 je bila ob Vipavi v Dornberku redno opazovana le ena siva čaplja. V poletju 2002 se jih je v bližini, kjer je stal gozd, zadrževalo samo še štiri do šest, kar je za ta čas zelo majhno število v primerjavi z drugimi leti. Gozdni pas je bil pretežno topolov. Rasel je na precej vlažnih tleh v bližini trsja. V dolžino je meril približno 100 metrov, v širino pa kakih 20 do 30 metrov. Sive čaplje so na teh ogromnih topolih redno počivale, prenočevale in tako imele zavetišče v obilnih krošnjah. V toplih poletnih večerih in tudi v mraku smo tam lahko poslušali njihovo oglašanje. Ponavadi se je to zavleklo celo v noč. Poleg tega je v tem pasu gneznilo veliko običajnih, a vendarle zanimivih gozdnih ptic: zelena žolna, veliki detel, mali detel, ki ga zdaj le redko vidimo; plavček, menišček in tudi tukaj precej redka močvirna sinica. Ta gozdni pas je bil za ptice tudi kot nekakšen koridor, ki je povezoval reko Vipavo in njen mrtvi rokav Bajer. Vse vodne ptice, ki so se

Foto: Erik Sinigoj
Velikih dreves ob Vipavi ni več. Izginile so pomembne strukture, ki so jih uporabljale številne ptice.

Foto: Benc Beniga
Goljava po posegu se hitro zarašča.

občasno priselile v Bajer, so se orientirale k reki ob pomoči tega gozdnega pasu. Vodomec redno obiskuje svoje lovišče v Bajerju. Vedno se je vračal k reki ob ogromnih topolih in nikoli prek travnika ali čez breskov nasad. Gozdni pas je varoval tudi pas trsja pred močnim vetrom. Zdaj, ko te naravne obrambe ni več, je pas trsja reven in ves počesan po vetru. Ptice, ki so gnezdile v

tem gozdnem pasu, so lahko hrano iskale v trsju. Tukaj smo na primer opazovali malega detla, ki je potuhnjeno stikal po posameznih trstikah. Za vsa ta zanimiva opazovanja moramo zdaj poiskati kak drug kotic in ne več mogočnega gozda, katerega zaraščene ostanke lahko opazujemo s spomini na čudoviti habitat, ki je zdaj, brez koristi, uničen.

IZRAEL, 15. – 30. MAREC 2004

Naslednjo pomlad se vam ponuja izjemna priložnost, da doživite eno največjih in najspektakularnejših ptičjih selitev na svetu, ki jo je moč opazovati v Izraelu. Pridružite se ameriškega ornitologa Adamu Golodu, ki je živel v Izraelu, na dvotedenski ekskurziji po najboljših znanih mestih za opazovanje ptic: puščavi Negev, Eilat, Mrtvem morju, dolini Jordana, višavjih Golan, dolini Hula, gori Hermon in obali Carmel.

Opazovanje ptic v Izraelu pomladi je izjemno razburljivo in zanimivo doživetje, posebej v drugi polovici marca, ko lahko o številu ptic in vrstni pestrosti govorimo le v superlativih. Slovenske ornitologe bodo nedvomno navdušile tako tamkajšnje stalnice kot selivke. Leta 2002 so na Adamovi ekskurziji v istem terminu opazovali 211 različnih vrst ptic.

Cena ekskurzije brez letalskega prevoza do Tel Aviva je 1350 evrov in vključuje udoben nastanitev, vsakodnevni zajtrk, prevoze in vodenje. Udeleženci naj predvidijo dodatnih 20 evrov na dan za dnevne obroke hrane in druge stroške. Najmanjše število prijavljenih je 6 – 8 ljudi. Del zneska za ekskurzijo vsakega prijavljenega v višini 50 evrov bo donacija DOPPS-u.

Čeprav je pogosto slišati, da je po Izraelu nevarno potovati, na tej ekskurziji ne bomo obiskali tradicionalnih problematičnih pokrajin Zahodnega brega, Gaze ali Jeruzalema, zato bo tveganje z vidika osebne varnosti neznanost.

Za dodatne informacije in natančnejši načrt potovanja pokličite Adama Goloda na telefon 01 430 0471 (Ljubljana) ali 040 299 905 ali pišite na blackstart@hotmail.com.

Smaragdni čebelar (*Merops orientalis*)

Moj četrti ornitološki tabor

Primož Sedminek

Letos je mladinski ornitološki tabor potekal, podobno kot prejšnja leta, med 24.6. in 30.6.2003. Sam sem se udeležil že štirih tovrstnih taborov, in zanesljivo lahko rečem, da je bil ta, tako kot vsi drugi, zelo zanimiv. To je bil moj prvi tabor, ki je potekal v bližini Ptuja, natančneje v Trnovski vasi na območju Slovenskih goric.

Na taboru nas je bilo 23, od tega 18 udeležencev in pet mentorjev. Vsak mentor je poskrbel za največ štiri mlade ornitologe, nad katerimi je nato preizkušal svoje metode. Damijan me je dal v skupino z Lukom, česar nisem niti malo obžaloval, saj je imel Luka zelo dober režim. Pri popisu gnezd belih štokelj nam je šlo tako dobro, da sem komaj verjel. Delo nam je olajšalo tudi Lukovo dobro poznavanje območja. Sploh pa se je ob popisovanju zgodilo mnogo, mnogo zanimivih in zabavnih stvari. Med drugim smo se dodobra nasmajali tudi na račun kraja z imenom Gančani. Toliko se v življenju še nisem nasmajal. Po uspešnem popisu gnezd belih štokelj smo se spet posvetili popisovanju ptic za Novi ornitološki atlas Slovenije. Popisovali smo v kvadratu v neposredni bližini šole v Trnovski vasi. Največ pozornosti smo namenili rjavim srakoperjem, katerih gostota je bila tukaj neverjetno visoka. Presenetilo me je, da je na tem območju zelo malo melioracijskih jarkov, ki sem jih vajen iz Savinjske doline. Namesto teh jarkov je bilo obilo potokov, ob katerih je bilo srakoperjev toliko, da smo jih komaj šteli. Velikokrat smo videli zelene žolne, kdaj pa kdaj pa je priletel še kakšen par divjih grlic, vendar se nobene nismo mogli lepo nagledati. Pravo nasprotje uspeha pri popisovanju srakoperjev smo doživeli pri popisu nočnih ptic. Uspeha tako rekoč ni bilo, druge skupine so imele recimo veliko več sreče. Mi se sicer nismo intenzivno posvetili popisovanju sov, smo pa temu namenili eno noč. In ravno takrat je začelo deževati in močno pihati.

Pokrajina Slovenskih goric me je zelo presenetila. To je ekstenzivna pokrajina, polna različnih njivskih kultur, visokode-

Ivan Kljun je goste navdušil s svojimi filmskimi posnetki, ki so nastali med taborom.

belnih sadovnjakov, travnikov in brez modernih strojev. Hiše so grajene na star način, polne lukenj in ometane z blatom. Pravi raj za ptice, in zamikal me je, da bi tam najraje kar ostal. Ponekod smo nalezli tudi na popolno nasprotje tem krajem. Intenzivno obdelovane plantaže jablan, ki jih najverjetneje škropijo več kot dvajsetkrat letno. Mi smo jim dali svoje ime, bio-biohazard.

Proti koncu tabora smo se začeli pripravljati na predstavitev, in na srečo panike ni bilo kaj dosti. Jaz sem se zaprl v zbornico in počasi sestavljal zemljevid, zraven pa poslušal legendo rapa - 2Paca. Drugi pri tem niso uživali tako kot jaz, saj jim ta glasba ni bila ravno všeč. Ko sem uspešno sestavil zemljevid, smo začeli nanj vrisovati kroge. Ti so ponazarjali razširjenost ptic, ki smo jim posvetili največ pozornosti. Zemljevid smo popolnoma popisali v pol ure. Nekateri so risali, drugi pisali, vsakdo pa je prispeval svoj delež, da smo si pripravili uspešno predstavitev.

Zaključna prireditev je bila rezultat dela preteklega tedna. Tam so bili zbrani vsi

podatki in vsi udeleženci tabora. Sleherni udeleženec tabora se je imel nekaj malega naučiti, in vsi smo bil pod vsaj majhnim pritiskom, nekateri pa tudi pod večjim. Ljudje so se začeli počasi zbirati, domačim in ponosnim staršem pa se je pridružil tudi častni gost, gospod Vekoslav Lašič, priznani slovenski naravoslovni kameraman. Gospodu Vekoslavu je bil zelo všeč naš udeleženec Ivan Kljun, ki je s svojo kamero posnel slike zavidljive kakovosti. Sedaj je lahko prepričan, da ima odličnega naslednika. Zemljevid, ki sem ga sestavil, je ponosno visel, poln raznobarnih pik, in ljudje, ki so se ustavili pri njem, so se za tiste pike tudi zelo zanimali.

Po uspešnem zaključku je sledilo kosilo, tam še zadnji pogovori, potem pa smo se vsi lepo prijateljsko razšli. Vsakdo se je naučil nečesa novega, sklenili smo nova prijateljstva in pridobili nove izkušnje. Po mojem mnenju je to več kot dovolj, in za vse to se lahko mi, mladi ornitologi, skupaj zahvalimo vsem petim mentorjem, še posebno Damijanu, ki je poskrbel, da se je vse izteklo tako dobro, kot se je.

Mladinski ornitološki raziskovalni tabor »Trnovska vas 2003«

Damijan Denac

Organiziranje mladinskih raziskovalnih taborov je na društvu že ustaljeno. Večdnevni tabori, kjer udeleženci pod vodstvom usposobljenih raziskovalcev in pedagogov sistematično opravljajo različne raziskave, so ničkolikokrat preverjena dobra izobraževalna in vzgojna praksa. Vzgoja in izobraževanje se na taboru prepletata, nova znanja, spretnosti in izkušnje pa mladi osvojijo mimogrede.

Letošnji je bil v nizu taborov deveti zapored. Osnovno šolo v Trnovski vasi smo tokrat izbrali predvsem zaradi tamkajšnjega uspešnega in dolgoletnega dela učiteljev na ornitološkem in naravovarstvenem področju. Angelca Fras je s svojo naravovarstveno zagnanostjo navdušila številne mlade, ki imajo danes že zavirljivo ornitološko znanje in naravovarstvena stališča. Trije med njimi, Benjamin Kuhar, Matej Muršec in Gregor Šalamun, so bili udeleženci tabora. Uspelo ji je tudi uresničiti projekt naravoslovne učne poti, po kateri se že lahko sprehodimo in si ogledamo največjo kolonijo sivih čapelj v

Sloveniji, ki je glavna atrakcija daleč naokoli. Čestitamo!

Svoj mentorski krst na taboru je letos doživela Urša Koce, absolventka študija biologije, ki so ji na zaključni prireditvi člani skupine namenili poseben aplavz. S svojo zagnanostjo, veseljem do dela in znanjem je bila pomembna okrepitev in veselimo se je že na prihodnjih taborih. Njena skupina je na grajskih podstrešjih iskala sove. V njihovo in naše skupno veliko veselje so med drugim na grajskem podstrešju v Turnišču naleteli na pegasto sovo, pri nas močno ogroženo vrsto. Večinoma v nočnih urah so se pod vodstvom Matjaža Kerčka odpravljali na teren tudi Rok Tuš, Marko Ferlan, Alen Ploj in Matej Muršec. Raziskovali so skrivnostno podhujko na Dravskem polju, tam ugotovljeno šele pred nedavnim.

Ornitološko presenečenje za vse udeležence je bila zlatovranka, ki smo jo s teleskopi z velike razdalje opazovali v okolici njenega zadnjega gnezdišča pri nas. Med občudovanjem modre lepoticice, zlate ali laške

vrane, kot ji tod pravijo domačini, pa so nas obšle neljube misli, da opazujemo ptico z eno najbolj tragičnih zgodb pri nas, posledica intenzivnega kmetijstva. Da se le ne bi končala kot tista o južni postovki. Izkoristili smo tudi redko priložnost in si ogledali reko Dravo na Ormoškem jezeru v času, ko je bilo jezero prazno. Pred nami se je razprostiralo golo jezersko dno s tisočimi galebov in staro strugo Drave, kakor je tekla pred zajezitvijo. Z Dravo smo se neposredno seznanjali tudi med nujno potrebnimi ohlavitvami, ko smo si privoščili kopel na t.i. „Muretinci beach“. Uživanje sede v plitvem koritu reke se je izkazalo za nemogoče, saj nas je reka potiskala z vso silo, tako da smo z zadnjimi platmi doobra postrgali obrast alg s prodnikov.

Zanimivo raziskovalno odkritje skupine Luke Božiča so bile visoke gnezditvene gostote rjavih srakoperjev, ki so jih odkrili v neposredni bližini Trnovske vasi, v ekstenzivno obdelovanih dolinicah Slovenskih goric. Naša skupina je v Šturmovcih, v nekdanjem poplavnem gozdu med Dravo in Dravinjo, ponovila popis

foto: Bojan Režman

Udeleženci mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Trnovska vas 2003«.

foto: Damijan Denac

Matjaž Premzl (levo) in Tadej Pipan pri pisanju zapiskov s terena.

»TRNOVSKA VAS 2003«

Skupina Matjaža Kerčka je na zemljevid vrisala natančne lokacije pojocih podhujk (*Caprimulgus europaeus*).

Osvežitev na »Muretinci beach«.

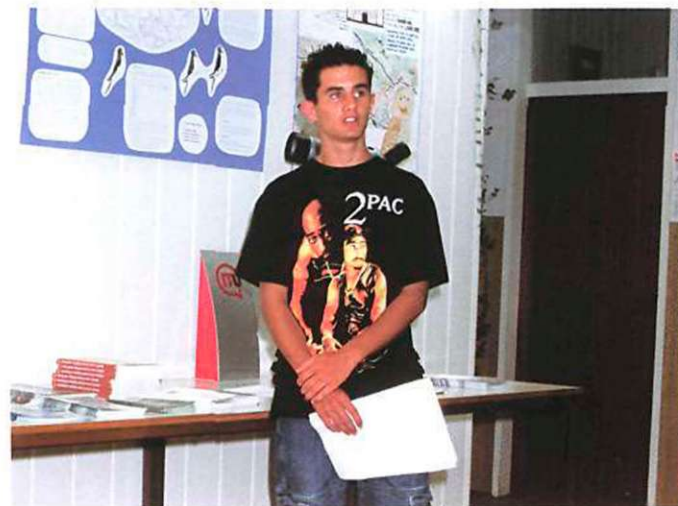
rjavega srakoperja iz leta 1997. Med popisovanjem sta Tadej Pipan in Aleš Tomažič tako zašla v ogromni intenzivno obdelovani koruzni njivi, da sta lep čas iskala izhod. Čemur pa se ne gre čuditi. Še pred nekaj leti so na istem območju cvetele orhideje na ekstenzivnih travnikih, nastalih s tradicionalno košnjo in stelarjenjem v topolovi rečni loki.

Dominik Bombek je svojim udeležencem razkazal ptice ribnika v Podvincih, potem ko so zaključili svojo osrednjo raziskavo, popis kmečnih lastovk v starem mestnem jedru Ptuja. Tam jim je gospod Vekoslav Lašič prijazno ponudil predstavitev svojih filmskih posnetkov iz življenja ptic. Za večerni spektakel, ko smo odprtih ust uživali

ob njegovih posnetkih, se mu iskreno zahvaljujemo. S svojim nastopom je dal taboru poseben pečat. Podobno smo bili na taboru veseli obiska Boruta Štumbergerja, nesporno enega največjih ornitologov in naravovarstvenikov pri nas. V devetdesetih se je naša generacija učila naravovarstva na številnih ornitoloških taborih, ki jih je organiziral prav on. To znanje zdaj prejemajo nove generacije.

S skupnimi močmi nam je uspelo opraviti tudi popis belih štokrelj na gnezdih v severovzhodni Sloveniji. Popis ponavljamo od leta 1999 naprej, ko je bila bela štokrelja ptica leta. Na zaključku je popis bele štokrelje ob ogromnem zemljevidu brezhibno predstavila Petra Radolič.

Starši in gostje so bili ob koncu na mlade upravičeno ponosni, saj so jim pripravili izčrpno in zanimivo predstavitev, kjer so jih seznanili z našim delom. Končal jo je Rok Rozman s slikovitim komentiranjem svojih izvrstnih digitalnih posnetkov dogajanja na taboru. Zaključiti ne smemo brez zahval. Tabor je omogočil naš glavni sponzor Mobitel. Pomembno finančno ga je podprla tudi Zveza za tehniško kulturo Slovenije, ravnatelj Drago Skurjeni nam je na šoli omogočil vse, kar smo potrebovali. Brez izvrstne kuhinje in uslužnosti gospe Anice Moharič pa si tabora sploh ne bi mogli zamisliti, zato si glavno zahvalo tokrat zasluži ona.

Primož Sedminek pri predstavitvi rezultatov dela na taboru.

Gostje na zaključni predstavitvi, ki smo jih bili prav posebej veseli, so bili (prva vrsta od leve proti desni): Angelca Fras, Katarina Lašič, Vekoslav Lašič in ravnatelj šole Drago Skurjeni.

foto: Franc Bračka

Impozantna gnezda bele štoklje (*Ciconia ciconia*) so iz leta v leto težja, saj jih štoklje vsako leto dograjujejo. Najtežja lahko tehtajo celo tona.

Gnezda

Davorin Tome

Ptičji mladiči so v obdobju, ko so še ujetniki jajčne lupine, nekateri tudi še nekaj dni kasneje, povsem nebogljeni. Brez sposobnosti gibanja so prepuščeni na milost in nemilost plenilcev, v vročini ali dežju tudi ne morejo poiskati zavetja, kjer bi v miru lahko odraščali. Da bi nemočno potomstvo kar najbolje zavarovale in hkrati poskrbele za svojo varnost, saj so med valjenjem prav tako ranljive, ptice gradijo gnezda. Osnovna naloga ptičjega gnezda je torej zaščita celotne družine pred plenilci in neugodnimi vremenskimi razmerami. Glede na gradbene sposobnosti posameznih vrst, na material, ki je na voljo, in glede na to, v kakšnem okolju ptice živijo, pa so gnezda zelo različna.

Ko nam kdo omeni gnezdo, običajno najprej pomislimo na kup vej, ki jih na drevo spomladi namečeta siva vrana (*Corvus corone cornix*) in sraka (*Pica pica*), na šop prepletene trave, ki jo v rogovilo znosi kateri izmed ščinkavcev (Fringilidae) ali kos (*Turdus merula*). Čeprav se gnezda od daleč res zdijo neurejena (razmetano sračje gnezdo je zaradi videza dobilo pri ljudeh tudi pregovorno vrednost), so na

notranji strani zelo skrbno postlana in urejena z mehкими travami, nežnimi koreninami in puhom v udobni lonček. Kaj hitro si lahko priključimo v spomin tudi težke gmote vej, blata in trave, ki jih za prvi dom svojih mladičev na dimnike nekaterih prekmurskih hiš nanesejo bele štoklje (*Ciconia ciconia*), ali blatno skodelico kmečke (*Hirundo rustica*) in mestne lastovke (*Delichon urbica*) pod napuščem stavbe. Oblik in mest namestitve gnezd pa s tem še zdaleč ni konec.

Eno najtrših gnezd pri nas naredi mali deževnik (*Charadrius dubius*). V resnici bi njegovo konstrukcijo težko imenovali gnezdo. Na prodišču ob reki premeče večje prodnike in tako naredi plitvo globel, ki jo postelje le z drobnimi kamni. Tam je pač malo primerne materiala za graditev gnezd, poleg tega bi kup trave ali vej sredi zaobljenih prodnikov hitro pritegnil pozornost plenilcev. Če za deževnikovo konstrukcijo težko rečemo, da je sploh gnezdo, pa se nekatere vrste ne trudijo niti s tem. To je značilno predvsem za ptice, ki gnezdiijo na težko dostopnih policah sredi pečin, in nekatere pingvine. Jajca namreč odložijo na golo skalo.

Kandidata za izdelovalca najmehkejših gnezd sta pri nas vsaj dva. Plašica (*Remiz pendulinus*) obesi svojo mehko mošnjo na konice vrbovih vej nad reko. Gnezdo se v spomladanskem vetru ves čas brezskrbno pozibava in je plenilcem precej od rok. Spleteno je iz najmehkejših rastlinskih vlaken, ki so na otip podobna ovčji volni. Dolgorepka (*Aegithalus caudatus*) svoje mehko gnezdo pritrdi ob debla dreves ali večjih vej. Stene naredi iz mahu, vanj pa vplete živalske dlake in do 2000 peres, ki jih pobere v okolici. Na zunanji strani gnezdo oblepi z lišaji, tako da je skrito kot najbolje zamaskiran vojak. Nekoliko manj mehko, a prav tako udobno, travnato gnezdo pletejo tkalci (Ploceidae). Vrste v tej družini so izjemno družabne, kar pomeni, da bi bili posamezni pari nesrečni, če bi jajca legli v osamljeno gnezdo. Zato jih tudi do 5000 splete na enem samem drevesu kot kontejner za smeti veliko viseče domovanje; takšnih dreves pa je na površini nekaj sto hektarov lahko tudi več sto. Si predstavljate paniko, ko sončni žarek skozi kapljo jutranje rose v slami zaneti požar? Tudi to se zgodi.

GNEZDA

Gnezda pa se ne razlikujejo le po trdoti in namestitvi, temveč tudi po velikosti. Najmanjše ptice, razumljivo, delajo najmanjša gnezda. Gnezdo sršenjega kolibrja (*Mellisuga helenae*) tako ni večje od naprstnika. Največja gnezda pa ne delajo največje ptice. Naredijo ga velenoge kure (*Megapodidae*), ki so po merah še najbolj podobne domačim kuram. Z nogami napraskajo ogromen kup peska, listja in zemlje, v sredo tega kupa pa samice ležejo jajca, da jih globoko v zemlji vali toplota sonca in toplota gnijočega listja v kupu. Če je leto zelo toplo in se gomilasto gnezdo preveč segreje, samec, ki s kljunom dnevno nadzoruje temperaturo, kup nekoliko zmanjša - in obratno. Ob nizkih temperaturah gnezdo dodatno poveča s peskom iz okolice, tako da v hladnih letih gnezda merijo tudi več kot 10 m v premeru in do 5 m v višino.

Da bi vsaj za silo predstavili vso pestrost gnezd, od tistih v naravnih votlinah in duplinah do gnezd na vodni površini ali za vodno zaveso slapa, bi porabili vsaj desetkrat toliko prostora, kot ga je na voljo za ta prispevek. Zato je morda bolje, če raje napišem, čemu vsa ta pestrost. Prvi razlog je v razširjenosti ptic. Tiste, ki gnezdijo v tundri, pač ne morejo graditi vejnatih gnezd na drevju, ker tam dreves ni. Prisiljene so, da naredijo gnezda na tleh. Zakaj pa naredi gnezdo na tleh tudi taščica (*Erithacus rubecula*), ki živi v gozdu? Drevesne veje in rogovile so za gnezda le bolj varne od gozdnih tal. Lahko si predstavljate, da je v drevesnih krošnjah ravno zaradi varnosti med pticami precejšnja gneča. Življenje tam terjata trd boj

foto: Damijan Denac

Gnezda tkalcev (*Ploceus* sp.) so prave mojstrovine. Vanje vpletejo velike akacijine trne, in jih tako zaščitijo pred marabuji (*Leptoptilos crumeniferus*), ki gnezda lahko pogoltnejo z mladiči vred.

foto: Dare Fekonja

Taščica (*Erithacus rubecula*) gnezdi pogosto tudi v večjih vrtovih, če le niso »pretirano urejeni«.

foto: Davorin Tome

Gnezdo plašice je prava mojstrovina v malem. Sestavljeno je iz najmehkejših rastlinskih materialov in obešeno v globoki senci vrbovih vej nad reko ali večjim potokom. Gnezdo je tako zaščiteno pred plenilci, deževjem in močno sončno pripeko.

za preživetje, pa še se zgodi, da varnega mesta za gnezdo ne dobijo, ker jim ga je pred kljunom speljala kaka druga ptica. Pri tleh so razmere drugačne in taščice so se, raje kot da tekmujejo z drugimi pticami v krošnjah, naučile dobro skriti gnezdo na gozdnih tleh, pod trhlimi štori in razpadajočimi vejami. Z istim razlogom brglez (*Sitta europaea*) skriva svoje gnezdo v drevesno duplo, drevesni plezavček (*Certhia* sp.) pa ga stisne za odstopajoče lubje. Pa ne, da je na gozdnih tleh življenje lažje kot v krošnjah. A če se ptice ne bi razporedile, za vse ne bi bilo prostora. Razlike v gnezdih in gnezditvenih prostorih so torej ena izmed poti narave, da ohrani pestrost življenja, ki zagotavlja njeno preživetje.

»Trafognezdilnica« na Barju

Vojko Havliček in Ivan Kogovšek

Ko se pogovarjamo o pticah, izginulih iz naših logov, poznavalci velikokrat omenjajo južno postovko (*Falco naumanni*) z Ljubljanskega barja. Transformatorska postaja na Drenovem griču naj bi bila njeno zadnje gnezdišče. Da tukaj postovka še gnezdi, naju je že lani opozoril gospod Kump iz podjetja Elektro Vrhnika. Povedal je, da se v bližini transformatorske postaje ponovno pojavlja par postovk, po njegovi domnevi pa bi morda lahko bile celo južne. Ta novica je zahtevala takojšen ogled ptice. »Žal« so naju na stari, razmajani gnezdilnici pričakale »le« postovke (*Falco tinnunculus*). A ta gnezdilnica je nadvse zanimiva, saj je narejena v dveh nadstropjih. Kljub njeni nadvse sumljivi trdnosti je lansko leto v zgornji odprtini gnezdil skordec (*Sturnus vulgaris*), v spodnjem delu pa je postovka

uspešno speljala dva mladiča. Ker gnezdilnica verjetno ne bi zdržala še ene sezone, sva se odločila, da jo obnoviva.

Letos spomladi, 14. marca, smo si postajo ogledali skupaj z gospodom Kumpom. Na strehi je sedelo veliko ptic, pod strešno opeko so se s strani strehe prerivale kavke (*Corvus monedula*) in znašale gnezda, malo više so posedali škorci, še vrsto više pa so razgrajali domači vrabci (*Passer domesticus*). Na stari gnezdilnici je sedel par postovk, še dve pa sta z žic opazovali dogajanje na strehi. Za finale je priletela še jata razposajenih poljskih vrabcev (*Passer montanus*) in mirno posedla med druge ptice. Presenečeni smo bili nad tolikšno raznolikostjo ptic na tako majhnem prostoru. Saj to je pravi ptičji babilonski stolp!

Stavba pravzaprav ni več transformatorska postaja. Ker objekt ni več uporaben, je predviden za rušenje, vendar ga Elektro Vrhnika še vedno vzdržuje. Njegovi uslužbenci imajo namreč veliko posluha za naravo, še posebej za ptice. Mi si seveda nadvse želimo, da zanimiva zgradba ostane in da bo na njej gnezdilo še veliko generacij ptic.

Stavbo smo si ogledali tudi od znotraj. Na to naju je napeljala misel, da bi tukaj lahko našla svoje skrivališče pegasta sova (*Tyto alba*). Sove ni bilo, porodilo pa se nama je kar nekaj idej, kako bi ta »babilonski stolp« pticam še bolj priljubili. Odslužena prezračevalna odprtina se nama je zdela primerna za namestitev gnezdilnice za kavke, na nasprotni strani pa bi lahko v okno vdělali gnezdilnico za

Postovke (*Falco tinnunculus*) praviloma zelo rade gnezdišče v gnezdilnicah. Nasel duni za postovsko v robah Ivana Kogovška.

Zaposleni iz podjetja Elektro Vrhnika so nam prajavno pomagali pri namestitvi gnezdilnic. Iskreno se jim zahvaljujemo.

»TRAFOGNEZDILNICA« NA BARJU

Na stari transformatorski postaji na Barju gnezdi kar 5 vrst ptic.

»Blok-gnezdilnica«. V njej so gnezdili škornji (*Sturnus vulgaris*).

pegasto sovo, z zahodne strani morda malo daljšo za škorce. Gnezdilnico za postovke bi pričvrstili kar zraven stare, malo više pod napušč. Tudi vrabcem bi bilo treba nekaj ponuditi. Tomaž na DOPPSu nama je svetoval, naj jim narediva kar nekakšno stolpnico, saj očitno na tem mestu zelo različne ptice živijo v sožitju. Kump je bil sprva začuden nad malce norimi idejami, potem pa je privolil, da jih uresničimo. Še več, ponudil se je, da bo sam izdelal gnezdilnico za pegasto sovo.

Dela sva se v Ivanovi garaži lotila že naslednjega dne. Najprej sva izdelala gnezdilnico za postovko, nato še gnezdilnico za kavke. Iz preostanka lesa nama je uspelo sestaviti malo večjo, petdelno gnezdilnico za škorce. Izdelek je bil na koncu bolj podoben ptičjemu stanovanjskemu bloku kot gnezdilnici. V naslednjem tednu sva jih prebarvala in jim na streho namestila nepremočljivo bitumensko folijo. Z opravljenim delom sva bila kar zadovoljna, upala sva le, da bodo tudi ptice takšnega mnenja. Ivana je najbolj navdušila škornčnica. Ob pogledu nanjo je celo podvomil, da se bodo škorcei sploh hoteli vrniti v Afriko. Ob koncu tedna so električarji popravljali streho na stari transformatorski postaji, midva pa sva to izkoristila in s pomočjo avtodvigala namestila vse naše gnezdilnice.

V naslednjih dneh sva izmenično opazovala postajo, ki se je že prijelo ime »trafognezdilnica«. Nestrpno sva pričakovala prvo vselitev ptic. Ivan je že v prvem

tednu po nameščanju v jutranjih urah opazoval prizor dvorjenja postovke. Samica je sedela na strehi nove gnezdilnice, samec pa na stari, pri tem pa se je šopiril in prestopal z ene noge na drugo. V krempljih je držal voluharico, jo s kljunom božal po mehkem kožuščku in jo tako razkazoval samici. Nenadoma je močno sunil z glavo navzgor, v trenutku voluharici slekel kožušček in jo hip zatem že bahavo ponudil samički. Po zadnjem grizljaju sta skupaj odletela v sva-tovskem letu.

V naslednjih dneh sta se postovki vselili v novo gnezdilnico; iz nje sta kasneje uspešno poleteli dve mladi postovki. Ško-

rci so spletli tri gnezda v novi »blok gnezdilnici« in eno v stari. Kavke niso izbrale gnezdilnice, ampak odprtine pod strešno opeko. Tam so gnezdili štirje pari. Verjetno so bile vstopne odprtine za kavko prevelike, saj sva kasneje v drugem priročniku zasledila podatek o velikosti luknje, te naj bi bile pol manjše od naših. Domačih in poljskih vrabcev pa je bilo polno v vsaki možni strešni odprtini. Pravi fenomen sožitja ptic! Zvečer naokoli letajo netopirji, fazan (*Phasianus colchicus*) pa spi na bližnji brezi.

Morda je tu res nekakšna energetska točka?

Postovka je namesto stare gnezdilnice takoj sprejela novo. Iz nje sta letos poletela 2 mladiča. Na strehi sedijo kavke (*Corvus monedula*).

Majhna ekstenzivna polja v dolinicah Slovenskih goric so mesta, kjer še rastejo ogroženi žitni pleveli. Mak (*Papaver rhoeas*) in plavica (*Centaurea cyanus*) v njivi rži.

foto: Franc Bračko

Tipični pokrajinski simbol Slovenskih goric je klopotec.

foto: Franc Bračko

Slovenske gorice

Franc Bračko

Opis območja

Slovenske gorice ležijo med Muro in Dravo v severovzhodnem delu naše dežele. Skrajni vzhodni del, znan po vinski trti in vinu, imenujemo Prlekija. Zaobljene griče, ki v večini ne presegajo 400 metrov, prepredajo številni potoki in rečici: Pesnica in Ščavnica. Žal sta obe izgubili prvotni sloves reke, saj sta skoraj v celoti regulirani in onesnaženi. Široki dolini pa sta kmetijsko intenzivno obdelani. Za Slovenske gorice v celoti je značilna pestrost habitatov. Manjši listnati gozdovi, potočne loke, akumulacijska jezera, travniki, polja, visokodebelni sadovnjaki in vinska trta, po kateri je pokrajina dobila svoje ime, dajejo temu delu gričevja svojstven pečat. Večji kraji so nekako odrinjeni na rob Slovenskih goric, manjše vasi so običajno na gričih ali v dolih in se izgublajo med številnimi kmetijami. Ljubitelje narave moti v zadnjih letih vedno več stihijsko zgrajenih hiš in počitniških hišic, kar pa je tema za drugo zgodbo.

Dostop

V Slovenske gorice vodijo številne poti. Po cesti iz Maribora, Lenarta do Gornje

Radgone in iz Ptuja, Ormoža ali Ljutomera. Iz vseh omenjenih mest in povezovalnih cest lahko zavijemo na številne lokalne poti. Ob cesti Maribor-Lenart do Sv. Trojice imamo priložnost obiskati kar pet ornitološko zanimivih akumulacijskih jezer. Prispevek o zanimivem Gajševskem jezeru lahko preberemo v prejšnji številki Sveta ptic. Znane so tudi vinske ceste (Kapela, Ljutomer, Maribor, Kungota), ki poleg etnoloških,

kulinaričnih in krajinskih zanimivosti ponujajo tudi marsikatero naravoslovno zanimivost.

Ptice

Akumulacijska jezera Pesniške doline in Ščavnice privabljajo veliko vodnih in močvirskih ptic, ki tej bolj suhi pokrajini dajejo poseben pečat. Poleg čopastega (*Podiceps cristatus*) in malega ponirka

foto: Franc Bračko

Precejšen del površja razgibane pokrajine pokrivajo vinogradi, ki so zaradi intenzivne obdelave in stalnega škropljenja za ptice neprimerna prehranjevališča in gnezdišča.

SLOVENSKE GORICE

(*Tachybaptus ruficollis*) srečamo laboda grbea (*Cygnus olor*), na Komarniku redko čapljico (*Ixobrychus minutus*), lisko (*Fulica atra*), zelenonogo tukalico (*Gallinula chloropus*) in številne race. Med njimi velja omeniti čopasto črnico (*Aythya fuligula*), sivko (*Aythya ferina*) in regljo (*Anas querquedula*), ki tukaj gnezdi. Ne manjka rakar (*Acrocephalus arundinaceus*) in na Pernici bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*), ki gnezdi v šasju na gornjem delu jezera. Spomladi lahko obiščemo tudi kolonijo sivih čapelj (*Ardea cinerea*) v Bišu, ki je med največjimi pri nas. Naslednja kolonija je v Dornavi in tretja v Podgradu pri Gornji Radgoni. Bela štoklja (*Ciconia ciconia*) gnezdi na celotnem območju Slovenskih goric, največ gnezd je v Pesniški in Ščavniški dolini. Redkejša je črna štoklja (*Ciconia nigra*), ki se pogosto prehranjuje ob akumulacijskih jezerih. V času selitve lahko opazimo belorepca (*Haliaeetus albicilla*), ribjega orla (*Pandion haliaetus*), številne lunje in druge ujede. Ko zapustimo dolini z jezeri in se napotimo med griče, pridemo v drug svet. Iz svetlih gozdov že od daleč zaslišimo kukavico (*Cuculus canorus*) in kobilarja (*Oriolus oriolus*), koncertu iz grl številnih ptic pevk pa se pridruži še petje grivarja (*Columba palumbus*), zelene žolne (*Picus viridis*) in številnih detlov. V starem sadovnjaku prepeva smrdokavra (*Upupa epops*), vijeglavka (*Jynx torquilla*) in pogorelec (*Phoenicurus phoenicurus*), ki je ponekod še dokaj pogost. Marsikje pa nas bosta

fotograf: Franc Bračko

Le še nekaj zlatovrank (*Coracias garrulus*) je ostalo v Sloveniji – grenko spoznanje v opomin surovega in brezbržnega izkoriščanja narave.

razveselila tudi belovrati muhar (*Ficedula albicollis*) in mali detel (*Dendrocopos minor*). Na suhih travniških bomo srečali velikega strnada (*Miliaria calandra*), na žitnem polju prepelico (*Coturnix coturnix*). Upajmo, da ni povsem izginil črnočeli srakoper (*Lanius minor*), ki je še pred desetletjem pogosto gnezdil v starih sadovnjakih Slovenskih goric.

V začetku maja nas bo v zraku presenetila ptica z vratolomnim prevračanjem in

fotograf: Franc Bračko

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*) je tipična ptica kulturne krajine. V visokodebelnih sadovnjakih lahko gnezdi celo v majhnih kolonijah. V Slovenskih goricah se je morda še kje ohranil.

glasnim krakanjem. To je svatovski let samca azurno modre zlatovranke (*Coracias garrulus*). Bodimo pozorni zlasti na žice električne ali telefonske napeljave, kjer zelo rada poseda in lovi plen. V avgustu bomo videli tudi mladiče, saj družina ostane skupaj kar nekaj časa pred selitvijo. To zelo redko ptico Slovenije bomo srečali, z nekoliko sreče seveda, v širši okolici Lenarta ali pa morda še kje.

PRAZNIK KOZJANSKEGA JABOLKA

10. – 12. oktober 2003

Praznik kozjanskega jabolka je prireditelj, s katero v Kozjanskem parku letos že četrtoč zaključujejo letoletno delo v projektu Oživljanje starih travniških sadovnjakov. Kozjanski park je regijski park, ki leži ob meji z Republiko Hrvaško. Sedež zavarovanega območja je v Podsredi.

Temeljna naloga in poslanstvo Kozjanskega parka je varovanje naravnih vrednot, ljudskega izročila in kulturne dediščine. Uresničevanje varstvenih nalog je proces, ki ga izvajajo skupaj s prebivalci in partnerji.

Travniški sadovnjaki, suhi travniki in drugi življenjski prostori rastlin in živali so hkrati tudi kulturna krajina Kozjanskega parka, ki ji podoba zaokrožuje človek s svojim delom in ustvarjalnostjo. Jabolko, ki so ga na simbolni in tudi stvarni ravni postavili v središče prazničnega programa, bo ponovno privabilo strokovnjake, razstavjalce in prodajalce pa tudi številne kulturne skupine in umetnike iz domovine in tujine.

Obisk praznika, kamor vas v Kozjanskem parku prisrčno vabijo, vsekar priporočamo!

EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC (EUROPEAN BIRDWATCH 2003)

4. in 5. oktober 2003

Damijan Denac

Leto je naokoli in spet je pred nami prvi oktobrski vikend – termin, rezerviran za predstavitev ornitologije, delovanja društva, kulture opazovanja ptic in naravovarstva na Evropskem dnevu opazovanja ptic. Lanskoletnemu Evropskemu dnevu naj bi praviloma sledil Svetovni dan opazovanja ptic, vendar se je glavni organizator dogodka BirdLife International odločil, da letos še enkrat ponovimo Evropski dan. Torej bomo organizirano opazovali ptice in se seznanjali z delom partnerjev zveze BirdLife letos le po Evropi. Šestnajst držav je že potrdilo svoje sodelovanje. Na DOPPS-u, slovenskem partnerju zveze BirdLife, sodelujemo pri teh projektih že od vsega začetka in tudi letos smo pripravili poseben program.

Prisrčno vas vabimo, da se katerekoli od prireditev udeležite in sodelujete pri vseevropskem izobraževalnem projektu. Tisti izkušenejši boste s svojim znanjem in spretnostmi lahko odgovorili na prenekatero vprašanje novih obiskovalcev in jih navdušili za opazovanje ptic. Začetniki in mlajši ornitologi, naravovarstveniki ali ljubitelji narave pa imate izvrstno priložnost, da si razširite obzorje poznavanja ptic in njihovega varstva ter navežete stike in prijateljstva s podobno mislečimi. Zato za udeležbo na Evropskem dnevu opazovanja ptic ni nikakršnih omejitev, vabljeni ste prav vsi.

Letos smo pripravili 8 izletov in postavitev 2 stojnic: v Mariboru in Celju.

Vsi izleti se pričnejo ob 9. uri!

IZLETI

SOBOTA, 4. oktober 2003

- Sava, Tomačevski prod (vodi: Dare Fekonja). Zborna mesto je končna avtobusna postaja ljubljanskega mestnega prometa št.19, Tomačevo.
- Ledavsko jezero pri Cankovi (vodi: Željko Šalamun). Dobimo se na cesti pri izlivu Ledave iz jezera na južni strani.
- Cerknjsko jezero (vodi: Brane Koren). Dobimo se v Dolenjem jezeru na mestu nekdanjega gostišča Ciril.
- Glinokopi goriških opekarn (vodi: Tomaž Berce in Erik Šinigoj). Zborna mesto je pred cerkvijo v Renčah.

NEDELJA, 5. oktober 2003

- Ljubljansko barje (vodita: Katarina Aleš in Eva Vukelič). Zborna mesto je na parkirišču pri gostilni Kirn v Podpeči.
- Vodni zadrževalnik Medvedce (vodi: Dejan Bordjan). Dobimo se pred železniško postajo na Pragerskem.
- Spodnja Sava pod Brežicami (vodi: Dušan Klenovšek). Zborna mesto bo pred gradom Brežice.
- Škocjanski zatok (vodi: Borut Mozetič). Zborna mesto bo pred bazo AMZS na Bertoški bonifiki.

STOJNICI

- 4. oktober 2003 (sobota), Trg svobode v Mariboru. Stojnica bo postavljena med 9. in 15. uro.
- 4. oktober 2003 (sobota) Glavni trg, Celje. Stojnica bo postavljena med 9. in 15. uro.

Ornitološki izlet na Ljubljansko barje

Dušan Sova

foto: Adami Goloda

Kanja (*Buteo buteo*) se prehranjuje v glavnem z malimi sesalci. Nekdaj so ji zato pravili mišar. Na Barju je dokaj pogosta.

V nedeljskem, deloma še meglenem jutru 13. 4. 2003 smo se zbrali v Podpeči na Ljubljanskem barju, nasproti pošte, da se odpravimo na ornitološki izlet. Skupaj smo se zapeljali do Notranjih Goric, kjer smo na parkirišču ob železniški progi pustili avtomobile in se odpravili na krožno pot po barjanskih kolovozih proti zahodu.

Travniki so nam ves čas sprehajanja ponujali izredno lep pogled na tisočere močvirske logarice oz. močvirske tulipane s škrlatnordečimi pikastimi cvetnimi čašami, med katerimi smo opazili tudi nekaj albinov – brezbarvnih oz. belorumenih različkov. Že takoj na začetku so nas preletele sive vrane, tako zelo ponosne in iznajdljive ptice. V grmu ob kolovozu smo videli taščico, ki nam je tudi prav lepo zapela, preden je odletela. Na okoliških osamljenih drevsah so posedale drevesna cipa ter velika in močvir-

ska sinica. V nekem trenutku so se v grm le dober meter od nas pripodili trije rumeni strnadi in med glasnim prepiranjem poročevali očitno nepopravne medsebojne spore. Našim ves čas budnim očem ni ušlo kroženje kanje nad nami, pa tudi prelet grivarjev ne. Značilna prijetna melodija vrbjega kovačka nam je igrala skoraj ves čas izleta, za eno izmed mnogih manjših navdušenj na izletu smo se lahko zahvalili fazanu, ki nam je s svojim šopirjenjem priredil zanimivo predstavo. Prijetno je bilo opazovati tudi brezskrbno igro starih poljskih zajcev, ki so se lovili med visokimi, še lanskimi travnimi bilkami in grmičevjem, večkrat smo videli po eno, dve, tri ali več srn in srnjakov, kako prečijo travnike. V nadaljevanju nas je pot vodila mimo glavatih vrb, ki so domačinom nekdanj dajale pomembno surovino za izdelovanje raznovrstnih košar, košev in druge opreme. Ker so za pletenje primerni

le enoletni poganjki, je bilo treba vrbe vsako leto redno obrezovati, saj so poganjki sicer postali pretrdi. Človek je torej ustvaril ta naravovarstveno bogati in prepoznavni element kulturne krajine – glavato vrbo. V njih so lahko dupla ptic celo v več nadstropjih.

Meglina koprena nam je zastirala pogled na dvigajoče se toplozračne balone in ob zvokih, ki so jo parali, smo nekajkrat za hip dobili občutek, da se bo vžgalo nebo. Malo pred enajsto uro je sonce končno premagalo meglo in hitro je postalo precej toplo. Potem smo lahko v daljavi dalj časa opazovali prelete samcev prib, ki so tako branili svoj teritorij pred drugimi samci. Večkrat je bilo slišati njihove svarilne klice pred nevarnostjo teritorialnih vdorov sivih vran, enkrat pa so napadli celo rjavega lunja. Od preostalih vrst ptic smo tega dne videli še navadno postovko, krokerja, navadnega kupčarja, prosnika, poljskega škrljanca, šojo, cikovta, srako, poljskega vrbca, mlakarico, ščinkavca, belo pastirico, škorce, grilčka, zelenca, kosa, šmarnico in – v preletu visoko nad nami – veliko belo čapljo. Črnoglavko smo le slišali, saj nam ni dovolila, da bi si jo ogledali.

Izleta, ki smo ga začeli ob 08:00 uri in ga zaključili natančno ob 12:00 uri, se je udeležilo 21 ljubiteljev ptic, odlično pa sta ga vodila Katarina Aleš in Jože Osredkar.

foto: Damjan Denac

Med močvirskimi logaricami (*Fritillaria meleagris*), ki obarvajo barjanske travnike, včasih naletimo tudi na belične (albino) primerke.

Še niste član DOPPS-a in bi to radi postali?

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS-BirdLife Slovenia) je ena največjih in najstarejših nevladnih naravovarstvenih organizacij v Sloveniji.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

Zakaj postati član DOPPS-a in kaj Vam to prinaša?

- S tem neposredno prispevate k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave in k ohranjanju našega naravnega bogastva.
- Možnost vključevanja v ornitološke in naravovarstvene projekte ter akcije in dobra obveščenost na tem področju.
- Brezplačno udeležbo na številnih predavanjih in izletih.
- Prijetno druženje z drugimi ljubitelji ptic in narave.
- Redno brezplačno prejemanje revije Svet ptic, prve slovenske poljudne barvne revije o pticah.
- Vodilno slovensko ornitološko revijo *Acrocephalus* kot član DOPPS-a prejimate po simbolični ceni.

Dodatna pojasnila pri izpolnjevanju obrazca:

- 1 Dodiplomski študenti in brezposelne osebe naj priložijo kopijo potrdila o šolanju oz. brezposelnosti.
- 2 Donacijo lahko uveljavljate kot olajšavo pri napovedi dohodnine.
- 3 Plačilo članarine prek trajnega naloga je za zdaj mogoče, če imate tekoči račun odprt pri Novi ljubljanski banki, SKB banki, Novi KBM (razen za področje Nova Gorica) ali Banki Domžale. V primeru izbire takega načina plačevanja vam bomo poslali obrazec »Pooblastilo za odprtje trajnega naloga na tekočem računu«, na podlagi katerega bomo uredili vse potrebno za odprtje trajnega naloga in plačilo članarine. Vse, ki boste članarino plačevali s trajnikom, čaka tudi darilo: kapa ali majica z DOPPS-ovim znakom.
- 4 Vpišite ime in priimek člana, ki Vam je pomagal pri včlanitvi v DOPPS.
V skladu z zakonom o društvih mora ob včlanitvi mladoletne osebe, mlajše od 15 let, pristopno izjavo podpisati njegov zakoniti zastopnik.

Torej, če še niste član DOPPS-a in bi to radi postali, nam izpolnjeno in podpisano pristopno izjavo vrnite na naslov:
DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

PRISTOPNA IZJAVA

za pridobitev članstva v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

Ime in priimek: _____ Naslov in pošta: _____

Datum rojstva: _____ Tel./GSM: _____ E-pošta: _____

Družinski člani: (vpišite ime, priimek in datum rojstva ter naslov, če se razlikuje od nosilca)

1. _____
2. _____
3. _____

Želim se včlaniti v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in s tem podpirati prizadevanja za ohranitev naše narave in ptic. Izbiram naslednji tip članarine:

Tip članarine	z revijo <i>Acrocephalus</i>	brez revije <i>Acrocephalus</i>
1. POLNA (odrasli člani)	☐ 6.900 SIT	☐ 5.800 SIT
2. ZNIŽANA (mladi do 20. leta, dodiplomski študenti in brezposelni) ¹	☐ 4.600 SIT	☐ 3.800 SIT
3. DRUŽINSKA	☐ 8.100 SIT	☐ 6.900 SIT
4. PODPORNİ ČLANI	☐ 28.800 SIT ali več	

Dodatno število brezplačnih izvodov Sveta ptic za družinske člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

Dodatno število revije *Acrocephalus* po ceni 1.000 SIT za člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

DONACIJA ²: _____ SIT SKUPAJ ZA PLAČILO: _____ SIT

Način plačila: s položnico s trajnim nalogom na tekočem računu ³ (izberite darilo)

Darilo pri plačilu s trajnim nalogom: kapa majca (št. _____)

Včlanil me je ⁴: _____

Kraj in datum: _____, _____ . Podpis: _____

VABILO NA JESENSKO SREČANJE DOPPS

Jeseni se ornitološki vrvež nekoliko umiri. Gnezditveni popisi so zaključeni, obrazci izpolnjeni, poročila napisana. Glavno preletno dogajanje je za nami, pravih zimskih gostov pa še ni. Čas je torej za pogled nazaj, razmislek in načrtovanje za prihodnost. Na DOPPSu smo lansko in predlansko jesen preizkusili idejo jesenskih družabnih srečanj, na katerih se srečamo člani iz vse Slovenije, se pogovorimo o terenskih doživetjih, premlevamo kakšno pomembno temo, skupaj rešujemo društvene in določevalske probleme, opazujemo ptice in predvsem uživamo v prijetni družbi in naravi.

Letošnje jesensko DOPPSovo srečanje bo od

17. do 19. oktobra v lovski koči pri gradu Podsreda na Kozjanskem. Namestitev bo skromna, spanje v lastnih spalnih vrečah, hrana preprosta, jesenska narava in družba pa čudovita. Osrednja tema skupnega pogovora bo naš pogled v prihodnost. Imamo nekaj let staro vizijo, ki potrebuje vsebinsko prevetritev. Nove ideje, ki se bodo porodile ob pogovorih na našem jesenskem srečanju bodo osnova za podrobnejše poslovno načrtovanje (glej spodaj). Kdor se želi udeležiti srečanja, lahko to sporoči na društveni poštini naslov, elektronski naslov (dopps@dopps-drustvo.si), ali na telefon (01) 5441230, kjer bo prejel/a podrobnejše informacije. P.T.

foto: arhiv DOPPS

KNJIŽNICA REVIJ

foto: Tomaz Mihelčič

Partnerstvo v organizaciji BirdLife pomeni tudi izmenjavo ključnih informacij, ki nam olajšajo delo pri opravljanju našega poslanstva - varovanju ptic in njihovih habitatov. Ena izmed pomembnejših oblik izmenjave informacij je tudi izmenjava publikacij. Tako kot DOPPS izdaja Svet Ptice in *Acrocephalus*, tako tudi večina tujih partnerjev izdaja svoje publikacije, ki predstavljajo njihovo delo. Mnoge publikacije so izrazito znanstvenega značaja in dajejo veliko možnosti za učinko-

vito znanstveno delo. V pisarni DOPPS imamo urejeno izmenjavo z več kot 70 različnimi revijami. Med drugimi prejemo tudi *Ibis*, *Journal of Avian Biology*, *Condor* itd. Vse te revije so namenjene vam, dragi člani in članice. Zato ste vabljeni v našo pisarno, kjer se boste lahko v miru pogledali v branje. Če vas zanima konkretna revija ali članek, nas lahko pokličete na društveni telefon in z veseljem vam bomo dali vse potrebne informacije. A.F.

NOVA ČLANA UPRAVNEGA ODBORA

V Upravnem odboru DOPPS imamo dva nova člana - predstavnika sekcij. Poslej bo Štajersko sekcijo v UO zastopal Dejan Bordjan, Notranjsko pa Slavko Polak. Dejan je študent 3. letnika biologije na *Ljubljanski univerzi*. *Zanimata ga terenska biologija in varstvo narave, najbolj pa ptice*. S pticami se ukvarja zadnja tri leta. Kljub kratkemu stažu je že njihov izvrstni poznavalec, tako da tudi redno sodeluje pri kvantitativnih popisih za novi ornitološki atlas. Posebej aktiven je v štajerski sekciji, kjer se udeležuje akcij in raznih popisov. Aktiven je tudi v društvu študentov biologije, kjer je organiziral in vodil kar dva poletna raziskovalna tabora.

Slavko je diplomirani biolog in je »star« ornitološki maček. Pri delu društva aktivno sodeluje že več kot 20 let. Bil je dolgoletni član UO in je sodeloval pri mnogih projektih in društvenih komisijah. Na njegovo pobudo smo l. 1994 začeli izdajati *Novice DOPPS*, ki so kasneje prerasle v *Svet ptic*. Slavku gre tudi zasluga za ustanovitev Notranjske sekcije, kjer je bil prvi predsednik. Zaposlen je na Notranjskem muzeju v Postojni, kjer se ukvarja z jamskimi živalmi. Poleg tega, da je pravi biološki polihistor, pa je tudi prepričan naravovarstvenik. Zdaj ravno končuje magistrski študij varstva naravne dediščine. T.J.

PRIPRAVA SREDNJEROČNEGA POSLOVNEGA NAČRTA

DOPPS je po organizacijski zasnovi društvo, ki svojo moč črpa iz številnega članstva. Obenem je zelo resno društvo z jasnim poslanstvom: *varovanje ptic in njihovih habitatov* (bivališč). To poslanstvo uresničuje med drugim tako, da izobražuje in ozavešča ljudi, uresničuje projekte, upravlja z naravnimi rezervati, zaposluje strokovnjake in aktivno sooblikuje prostorske in naravovarstvene odločitve v državi. Torej lahko rečemo, da DOPPS posluje. Zato potrebuje poslovni načrt ali plan. Tak plan vsebuje strateške cilje. To so glavni cilji, ki jih želimo doseči v prihodnjih štirih ali petih letih. Tak cilj bi lahko bil, denimo, da želimo doseči zakonsko varstvo vseh za ptice pomembnih območij v Sloveniji. Vsak strateški cilj mora imeti začrtano pot, po kateri ga želimo doseči. Mejniki na tej poti so manjši, tako imenovani operativni cilji. Poslovni načrt bo v naslednjih tednih pripravljala skupina, sestavljena iz članov Upravnega odbora, zaposlenih in urednikov društvenih publikacij. Izhodišča za postavljanje strateških ciljev bodo tudi ideje, ki se bodo porodile na DOPPSovem jesenskem srečanju na Kozjanskem. Poslovni načrt bomo predstavili na letni skupščini DOPPS in v *Svetu ptic*. P.T.

BAZA FOTOGRAFIJ

Fotografije so sredstvo, ki pomaga udeležati naše poslanstvo. Fotografije nam najlaže pričarajo izjemno raznoliki ptičji svet in hkrati tudi povečujejo priljubljenost ptic med ljudmi. Na društvu imamo veliko število slik, ki so nam jih prostovoljno podarili člani - fotografi. Do sedaj ta zbirka ni bila vzorno urejena, zato smo se odločili, da vzpostavimo bazo, ki nam bo delo olajšala. S pomočjo Bojana Marčeta in Dejana Lipovca smo bazo že naredili, sedaj pa nas čaka dolgotrajno vnašanje številnih podatkov. Če je kdo med vami pripravljen prispevati svoj dragoceni čas in dodatno prispevati k delovanju našega društva z vnašanjem podatkov, naj pokliče na društveni telefon. Zelo vas bomo veselili! A.F.

foto: Peter Buchner

SKOMINE PO SVOBODI NAM BODO PONOVO ZBUDILE PTICE

Tradicionalni nagradni fotografski natečaj Svoboden kot ptica, ki ga že sedem let prirejamo skupaj z družbo Mobitel, slovi po kvalitetni udeležbi. Domači in tuji avtorji nas navdušijo s svojimi izvrstnimi posnetki. Ob nastajanju te novice ravno zaključujemo letošnje zbiranje fotografij natečaja. Številne pošiljke iz mnogih držav so tudi letos zagotovile, da bo natečaj uspešen. Letos bo zanimiv še posebej zato, ker so ob Mednarodnem letu celinskih voda tema natečaja samo vodne ptice, kar še dodatno poenoti kriterije pri izboru in zmanjša razlike med udeleženci. Tako bo pri izboru zanesljivo napeto.

Ptice nas bodo s svojimi podobami na razstavi tudi letos očarale. Pridite si jih ogledat še vi. Otvoritev razstave »Svoboden kot ptica« bo 12. oktobra ob 11 uri v Krajinskem parku Sečoveljske soline pri poslovni stavbi Solin d.o.o. Vljudno vabljeni! T.M.

VROČE JE TUDI NA POPISIH

Čas množičnih popisov je že davno mimo, nekateri neutrudni popisovalci pa še vedno vztrajajo kljub molčečnosti ptic in komajda znosni vročini. Poleg območij, ki jih v društvu redno spremljamo, se popisi nadaljujejo tudi na več območjih, predvidenih za graditev vetrnih elektrarn.

Na vseh že od začetka julija vlada poletno razpoloženje. Petje penic, skrjancev in strnadov je potihnilo, tako da celo v najzgodnejšem jutru iz zavetja vej ni slišati drugega kot pridušeno čebljanje mladih pevk. Še frfotajoče šviganje med grmi zamre, takoj ko se sonce dvigne nekoliko više. Je pa opoldan čas, ko oživijo ujede. Nič zato, če so to že ničkolikokrat videne kanje, postovke, sršenarji... Redni obiski pa človeku razkrijejo tudi najbolj prikrita trenutke. Tak dan ti ostane za vedno v spominu. Takšen je bil vroč julijski popoldan, ki ga je le za trenutek shladila vročinska nevihta. V nekaj minutah so se v zrak dvignile, tako se je vsaj zdelo, vse ujede hkrati. Bile so postovke, kanje, sršenarji, beloglavi jastrebi in planinski orel, ki ni bil nič več kot lučaj oddaljen od mene. V jasni in topli noči, ki je sledila, so pele in ploskale podhujke. Prek njihovega bivališča vodi makedamska cesta, še dolgo v noč razgreta od vročega sonca. Ko so katero izmed njih na tej cesti zalotili avtomobilski žarome-

foto: Peter Buchner

ti, se je bila toplota s tal pripravljena odpovedati komajda še pravi čas. Pa naj gre za beg pred kolesi ali začudenimi in radovednimi ornitologi.

Prve preletnice so za zdaj edine, ki dajejo slutiti, da bo kmalu skupaj s selivkami odšlo tudi poletje. Vrste se seveda izmenjujejo, ptice kot take pa ostajajo, ne meneč se za letni čas. In vendar ne tako zatrdno, kot ostanejo enkrat in za vselej vkopane vetrnice. Te se ne umikajo niti pticam na selitvi. U.K.

PROJEKT DOLOČANJA MEJ PREDLAGANIH SPA-JEV

Po nekaj začetnih težavah smo se konec poletja lotili projekta, ki sodi v sklop pripravljavanja strokovnih izhodišč za vzpostavljanje omrežja Natura 2000. DOPPS je bil izbran za izvajalca tega projekta s strani Agencije RS za okolje in prostor, ki je zadolžena za izvedbo projekta Natura 2000 na državni ravni. Cilj projekta je določiti natančne meje predlaganih SPA-jev, kar je osnova za učinkovito uresničevanje varstvenih ukrepov za ohranjanje ugodnega stanja ptic in njihovih habitatov. V okviru projekta bo treba pregledati celotno mejo vseh območij in določiti njen potek glede na parcelne meje, rabo zemljišč in dejansko stanje v naravi ob upoštevanju ekoloških zahtev kvalifikacijskih vrst ptic in drugih vrst s Priloge I Ptičje direktive. Odseki meja območij, ki so problematični bodisi zaradi močnih ekonomskih interesov bodisi zaradi prevladujočega neprimerne habitatata za omenjene vrste ptic, bodo pregledani tudi na terenu, potek meje pa po potrebi dodatno argumentiran. Poudariti je treba, da pri projektu ne gre za nikakršno krčenje predlaganih SPA-jev, temveč le za prilagajanje njihovih meja upravno-administrativnim zahtevam. Opredelili bomo tudi varstvene

ukrepe za ohranjanje štirih kvalifikacijskih vrst ptic z različnimi ekološkimi zahtevami na štirih različnih območjih, kar bo rabilo kot model za ustrezno načrtovanje vrstno specifičnih ukrepov v prihodnje. Upamo, da bomo z izdelavo projekta državnim naravovarstvenikom olajšali dosledno uresničevanje določil Ptičje direktive in uspešno vključitev v Evropsko unijo tudi po tej plati. L.B.

podlaga: DOF-5 Geodetska uprava RS

PREDSTAVITEV SLOVENSКИH PREDLOGOV SPA V BRUSLJU

Dne 24.7.2003 je centralna pisarna BirdLife International za Evropsko unijo, natančneje njena direktorica Claire Papazoglou, organizirala predstavitev predlogov Posebnih območij varstva (SPA) v treh državah, ki se bodo evropski družini priključile 1. maja 2004, namenjeno članom administracije Evropske komisije. Predstavitve je potekala na Generalnem direktoratu za okolje (DG Environment) v Bruslju. Države pristopnice so zastopali koordinirani projekta Mednarodno pomembna območja (IBA) partnerskih organizacij BirdLife International, in sicer David Lacina (CSO - Češka), Péter Lovász (MME - Madžarska) in Luka Božič (DOPPS - Slovenija). Pred našim nastopom sta organizaciji BirdLife International in njene aktivnosti predstavila Claire in g. Alistair Gammel, ugledni član RSPB. Po predstavitev, ki so jih člani administracije z zanimanjem poslušali, so sledila številna vprašanja, namenjena predvsem Zoltanu Waliczkyju, strokovnemu svetovalcu držav pristopnic in vodji projekta "EU Accession" pri RSBP. Posebno zanimanje za slovenske predloge in nekatere probleme, povezane z njihovim varstvom, je pokazal g. Jorge Pinto Antunes, zadolžen za Slovenijo pri Direktoratu za okolje EU. Člani BirdLife

International smo še enkrat pokazali, da smo na področju varstva ptic in njihovih habitatov najbolj upoštevani v Evropi, očitno pa je, da nas Evropska komisija kot take obravnava že prej. L.B.

ORNITOFON

Telefoni so v poletnih mesecih zvonili redkeje kot navadno. Pa vendar smo tedensko zabeležili okrog 10 klicev. Največ jih je bilo iz vrst radovednežev, ki so želeli priti do podatka o vrsti opazovane ptice, pa naj je šlo za ptice okrog njihovega doma ali srečanja z njimi na izletih. Probleme pri določanju so jim povzročali mladi zelenci, liščki, grilčki kot tudi večje vrste v letu. Seveda je bilo samo na podlagi delnega opisa včasih vrsto nemogoče določiti. Poleg njih pa so bili pogosti klici, ki so se nanašali na varstvo ptic. Po močni nevihti v Kranju so krajani našli na tleh veliko poginulih škorcev. Velik problem za ptice so bile tudi

mlake, v kateri so se razrasle alge, zaradi katerih so se pticam, ki so prišle tja pit, zlepila peresa. Najdenih je bilo več utopljenih kmečkih lastovk, zato smo o tem takoj obvestili pristojno inšpekcijo.

Klici zaskrbljenih opazovalcev so se nanašali tudi na seleče ptice, predvsem štoklje, ki so se za dan ali dva ustavile v njihovi bližini. V vseh primerih smo nato izvedeli, da so ptice nadaljevale svojo selitveno pot.

Vse to kaže, da so ljudje ptic okrog svojega doma veseli in da nas je še veliko takšnih, ki nam ni vseeno, kaj se dogaja z njimi.

N.P., T.M.

foto: Peter Buchner

NADALJUJEMO S PROMOCIJO OBMOČIJ NATURA 2000

V javnosti je Natura 2000 slabo poznana, zato na DOPPS poleg strokovnega dela za opredelitev teh območij opravljamo tudi del promocije. Pripravili smo številne izobraževalne članke, predavanja in natisnili zloženko. Trenutno pripravljamo zgoščenko s 30-minutnim predavanjem, ki bo namenjeno splošni javnosti. Zgoščenke bomo posredovali šolam pa tudi drugim institucijam, ki se ukvarjajo z *Naturo 2000*. Želimo si, da bi zgoščenka postala uporabno orodje pri njihovem delu. V sodelovanju z Marjeto Keršič Svetel smo pripravili zanimivo predstavitev, kjer smo pokazali lepote naše dežele, s podudarkom na mednarodno pomembnih območjih za ptice, in podali smernice za ohranitev in varovanje teh območij. Projekt so finančno podprli Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Urad vlade za informiranje ter Prirodoslovni muzej Slovenije. M.N.

foto: Tomaž Mihelič

O SPA-JIH SE JE PISALO TAKO NA LOKALNEM KOT NACIONALNEM NIVOJU

Območja SPA lahko zaživijo le, če se bomo vsi zavedali njihove pomembnosti, zato je bil eden od ciljev projekta z naslovom Utrjevanje mreže območij SPA tudi objava množice člankov v več medijih. Zaobjeli smo tako nacionalne medije kot tudi lokalne in ciljno kmetijske, saj ima kmetijstvo gotovo enega večjih vplivov na ogrožanje ptic znotraj območij SPA.

V pisarni smo pripravili več sporočil za javnost in jih posredovali nacionalnim medijem, za lokalne in kmetijske pa smo članke spisali kar sami. In kako uspešni smo bili? Članki so izšli v treh vodilnih dnevnikih časopisih (Delo, Dnevnik, Večer), poleg njih pa še v Primorskih novicah, Gorenjskem glasu ter številnih tednikih ali mesečnikih lokalnega značaja (Notranjske novice, Savinjske novice, Mostiščar, Epi center, Oko...), kmetijsko področje pa smo pokrili prek člankov v Kmečkem glasu in Biodarju. T.M.

VARSTVO GNEZDILK SKALNIH STEN

Plezanje je šport, ki po svetu postaja vse bolj priljubljen. V zadnjih 25 letih smo pričali številnim novim plezališčem tudi v Sloveniji. Ureditev plezališča v skalni steni pa seveda pomeni poseg v naravo. V izbrani steni navadno očistijo vegetacijo, uredijo vznožje in vanjo namestijo varovala. Pomembna sprememba pa je tudi ta, da je stena, ki je bila pred ureditvijo plezališča nedostopna in mirna, postala s tem zelo obljubljena. Vse te spremembe se seveda kažejo tudi na pticah, ki v teh stenah gnezdiijo. Nekatere ta spre-

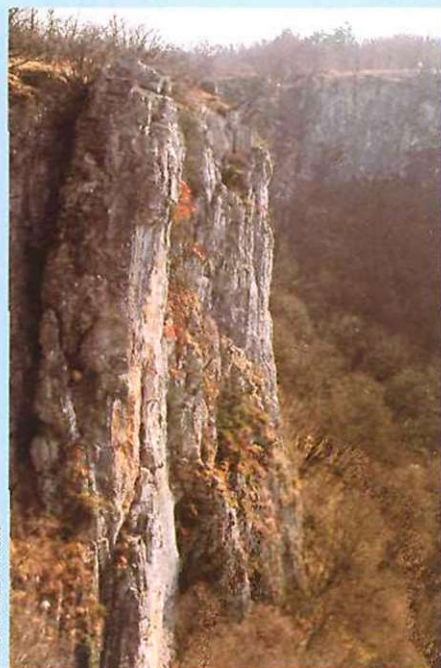

foto: Tomaž Mihelič

membra tako zmoti, da gnezdišče zapustijo, spet druge se na spremembe navadijo. Z namenom, da se najde skupna pot, ki bo pticam skalnih sten omogočila preživetje, obenem pa zadostila potrebam ljudi po plezanju, smo začeli s serijo sestankov predstavnikov našega društva in Planinske zveze Slovenije. Na prvem avgustovskem srečanju smo se omejili samo na Kraški rob, a se vendarle opredelili vsaj do nastajanja novih plezališč po celotni Sloveniji.

Dogovorili smo se, da bo PZS odslej prosila DOPPS za mnenje glede varstva ptic že pred začetkom ureditve novega plezališča, kar bo odpravilo veliko zapletov že v samem začetku. Prepričani smo, da lahko najdemo skupno pot in s preudarnim umeščanjem plezanja v prostor zagotovimo preživetje ptic skalnih sten. T.M.

V Novicah so pisali: Luka Božič, Andrej Figelj, Tomaž Jančar, Matjaž Kerček, Urša Kocce, Tomaž Mihelič, Mateja Nose, Nevenka Pfajfar in Peter Trontelj. Novice ureja Tomaž Mihelič.

POMOČ ŠTORKLJI

V četrtek, 22. avgusta 2003, je na DOPPS poklicala ga. Zafošnik iz Lovrenca na Dravskem polju, saj je dan prej našla belo štokljo, ki ni bila sposobna leteti. Še isti dan sva se z Dominikom Bombkom, prav tako članom društva, odpravila pogledat to nesrečno štokljo. Šlo je za mlad osebek, najverjetneje za edinega mladiča, ki ga je letos zredil par v Lovrencu. Imel je otekel sklep na peruti, poleg tega pa je že kazal znake podhranjenosti. Odločili smo se, da ga prepeljemo v veterinarsko ambulanto Nabergej v Moravcih, kjer velikodušno in z veliko mero volonterizma poskrbijo za štoklje pa tudi druge divje živali. Že pred tem so imeli v oskrbi štiri bele štoklje in mlado črno štokljo, ki je bila prepeljana k njim iz Goričkoga. Izkazalo se je, da je imela »naša« štoklja izpahnjene sklepe, zato je ostala v ambulanti na okrevanju, perut pa so ji imobilizirali. Po slabih dveh tednih so ji rano prenehali previjati, vendar s perutmi še ni pričela zamahovati.

foto: Dominik Bombek

Upamo seveda, da bo štoklja čim hitreje okrevala in zaživela normalno življenje. Ob tej priložnosti se najlepše zahvaljujemo družini Zafošnik, ki nas je opozorila na poškodovano štokljo in za njo tudi skrbela, ter veterinarstvu Nabergej. M.K.

ZADNJA DELAVNICA PRED VKLJUČITVIJO V EU

Tudi letos je BirdLife organiziral posebno delavnico na temo pridruževanja novih članic v EU. Predstavniki vseh držav kandidatke smo se v vročem juniju zbrali v Španiji. Že naslov delavnice »Učimo se na izkušnjah partnerja zveze BirdLife – po vključitvi v EU« pove, da je bila Španija izbrana zato, ker se je v EU vključila že leta 1984. Predstavniki organizacije SEO, španskega partnerja zveze BirdLife, so z nami delili številne tako dobre kot slabe izkušnje pri vključevanju v EU. Poudarili so, kako močno orodje je za njih Ptičja direktiva in koliko dobrega pa tudi slabega so prinesla finančna sredstva EU. Predstavili so nekaj teoretičnih primerov (Španski hidrološki plan, projekt LIFE na delti reke Ebro), ogledali pa smo si tudi Nacionalni park Cabañeros. Zelo poučen je bil ogled mesta Ciudad Real, kjer smo spoznali tudi lokalne skrbnike IBA ter njihova prizadevanja proti graditvi velikega letališča znotraj območja IBA. Namen delavnice ni bil turizem, ampak trdo delo, in to kljub 40 stopinjam v senci. Spoznali smo delovanje organizacije SEO, ki ima 55 redno zaposlenih, ter njihovo strategijo delovanja in načine varovanja IBA-jev. Seznanili smo se z različ-

nimi finančnimi programi EU ter z delovanjem evropskih institucij, od evropskega parlamenta do evropske komisije. Veliko tekočine, veliko delavnega gradiva, številni pogovori so zaznamovali 6 dni v vroči Španiji. Spletle so se prave prijateljske vezi in obljubili smo si, da ostanemo v stikih in si pomagamo po svojih močeh ter izmenjujemo izkušnje. To je tudi namen partnerstva BirdLife. M.N.

foto: Joseph Mangon

Program DOPPS-a oktober – december 2003

Predavanja

kraj: Pedagoška fakulteta Maribor, Koroška
cesta 160, Maribor
predavalnica: 0.103
termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
čas: ob 18. uri

• **1. oktober 2003, Katarina Denac: Vplivi cest in prometa na vretenčarje**

Podoba cest in prometa v tridesetih letih 20. stoletja je bila v primerjavi z današnjo idilična. Pretežno makadamske ceste, redka motorna vozila. Pa vendar so se že takrat nekateri posamezniki začeli zavedati njihovega negativnega vpliva na živali. Katarina Denac nam bo predstavila, kakšen vpliv imajo ceste in promet na živali danes.

• **5. november 2003, Tomaž Mihelič: Zimsko hranjenje ptic**

Zimsko hranjenje ptic je opravilo, ki nam bo omogočilo obilo užitek pri spoznavanju ptic. Ali res zagotavljamo našim pernatim prijateljem pravilno oz. najboljšo oskrbo? Izkušeni ornitolog, Tomaž Mihelič, vam bo predstavil vse podrobnosti pravilnega hranjenja ptic in odgovoril na morebitna vprašanja, ki nas begajo.

• **3. december 2003, Jakob Smole: Donji Miholjac**

Predavanje je izjemna priložnost, da se seznanimo z ribniki, kjer gnezdeni kar 10 vrst rac, med njimi tudi svetovno ogrožena rasa kostanjevka. Ali bodo ribniki tudi v prihodnosti gnezdišče in prostor za prehranjevanje mnogih vrst ptic, nam bo pojasnil veliki poznavalec tega nadvse zanimivega področja.

kraj: Grand hotel Union, Rdeči salon,
Miklošičeva 1, Ljubljana
termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
čas: ob 19. uri

• **2. oktober 2003, Dušan Klenovšek:**

Avifauna Posavja in njena ogroženost
Ornitološko izjemno zanimivo območje ob spodnji Savi v Sloveniji nam bo predstavil njegov dobri poznavalec, ornitolog in naravovarstvenik. Kakor drugod, tudi na tem območju različni interesi krojijo usodo ptic in narave nasploh. Seznanili se bomo z različnimi aktualnimi primeri, kot so: graditev hidroelektrarn, uničevanje gnezdišč ogroženih vrst ...

• **6. november 2003, Boštjan Surina: Vetrne elektrarne**

Graditev vetrnih elektrarn je trenutno ena najbolj aktualnih naravovarstvenih tem. Potreba po zmanjšanju toplogrednih plinov in vse večje povpraševanje po električni energiji se na tem območju izključuje z ohranjanjem občutljivih in za ptice nepogrešljivih življenjskih okolij. Ali res ne moremo doseči obojega? Na to in na vsa

druga vprašanja nam bo odgovarjal Boštjan Surina, eden največjih poznavalcev visokokraških travnikov ter omenjene problematike pri nas.

• **4. december 2003, Tomaž Mihelič: Zimsko hranjenje ptic**

Lansko predavanje se je izkazalo kot dobrodošlo in koristno za vse, ki nam ni vseeno, kako naši letoletni spremljevalci preživljajo zimske mesece. Tomaž Mihelič nam bo z veseljem odgovoril na vprašanja in nejasnosti ter svetoval o pravilnem hranjenju ptic.

kraj: Zavod za zdravstveno varstvo Celje,
Ipavčeva ulica 18, Celje
termin: tretji torek v mesecu
čas: ob 18. uri

• **21. oktober 2003, Urša Koce: Mali deževnik**

Mali deževnik je vrsta, ki je marsikje v Sloveniji izgubila svoja gnezdišča zaradi melioracij rek, nezakonitega odvoza gramozov in drugih motenj. Na srečo je ta ptica ena tistih, ki se ji je uspelo prilagoditi na spremembe in najti ustrezna nadomestna gnezdišča. Skrivnosti te zanimive ptice nam bo razkrila Urša Koce.

• **18. november 2003, Žiga Iztok Remec: Veliki skurh**

Po doslej zbranih podatkih gnezdi v Sloveniji le 8 parov te izjemne ptice. Na vprašanja, kaj jih ogroža in kakšni so obeti zanj v prihodnje, nam bo odgovoril biolog, ki se v zadnjem času raziskovalno ukvarja s to ptico.

• **16. december 2003, Dominik Bombek: Zimsko hranjenje ptic**

Zimsko hranjenje ptic je opravilo, ki nam bo omogočilo obilo užitek pri spoznavanju ptic. Ali našim pernatim prijateljem res zagotavljamo pravilno oz. najboljšo oskrbo? Izkušeni ornitolog, Dominik Bombek, vam bo predstavil vse podrobnosti pravilnega hranjenja ptic in odgovoril na morebitna vprašanja, ki nas begajo.

kraj: Palača Tarsia, Sedež Primorskih novic,
Ulica OF 12, Koper
čas: ob 18. uri

• **13. november 2003, Borut Mozetič: Naravni rezervat Škocjanski zatok**

Območje je od 1998 zavarovano z Zakonom o naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Predstavili vam bomo dosedanje delo in prihodnje ureditve naravnega rezervata.

kraj: dvorana pod Ljubljansko banko
v Cerknici, Cesta 4. maja 16, Cerknica
čas: ob 19. uri

• **18. december 2003, Boštjan Surina: Vetrne elektrarne**

Graditev vetrnih elektrarn je trenutno ena najbolj aktualnih okljevstvenih tem. Potreba po

zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in vse večje povpraševanje po električni energiji se na tem območju izključuje z ohranjanjem občutljivih in za ptice nepogrešljivih življenjskih okolij. Ali res ne moremo doseči obojega? Na to in na vsa druga vprašanja nam bo odgovarjal Boštjan Surina, eden največjih poznavalcev visokokraških travnikov ter omenjene problematike pri nas.

kraj: Knjižnica Tomaža Antona Linhartar,
Gorenjska cesta 27, Radovljica
čas: ob 18. uri

• **11. november 2003, Luka Božič: Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji**

Slovinci smo vedno imeli kompleks majhnosti. Številčnost in pestrost ptic je ena izmed tistih lastnosti Slovenije, na katero smo lahko zelo ponosni. Na tem področju je Slovenija velika, kar je razvidno iz velikega deleža Slovenije, predlaganega za zaščito - predvsem zaradi ptic. Območja nam bo predstavil Luka Božič, avtor knjige Mednarodno pomembna območja za ptice 2.

Izleti

Vse dodatne informacije o izletih dobite v pisarni društva na telefonu 01 544 12 30.

• **4., 5. oktober 2003, Evropski dan opazovanja ptic**

Ta vikend organiziramo 8 ornitoloških izletov. Podrobne informacije najdete v tem Svetu ptic na strani 30.

• **16. november 2003, Sečoveljske Soline: Kristina Gorišek in Borut Rubinič**

Sečoveljske soline so za slovenske razmere edinstveno območje, saj najdemo mnoge specifične habitate samo tukaj. Podobno je tudi s pticami solin. Ta svet vam bosta razkazala Kristina in Borut. Za vstop v krajinski park predvidite simbolično vstopnino.

• **13. december 2003, Mariborski otok: Aleš Tomažič in Matjaž Premzl**

Priložnost, da spoznate bogati ptičji svet Mariborskega otoka in številne naravne, zgodovinske in druge zanimivosti tega dela reke Drave. Izlet posebej priporočamo ornitologom začetnikom, otrokom in njihovim staršem. Zborna mesto je pred gostilno v Koblarjevem zalivu ob 9. uri.

• **20. december 2003, Ptujsko jezero: Dominik Bombek**

Zimski izlet na Ptujsko jezero je stara tradicija DOPPS-a. Na izletu se boste preizkusili v prepoznavanju različnih vrst rac, galebov, slapnikov... Vsak hip pa lahko pričakujete kakšno nenadejano presenečenje. Na društvenih izletih na Ptujsko jezero smo že opazovali črne race, zimске race, labode pevce...

Oaza na pragu Kopra

Nataša Šalaja

Če ste zadnje čase obiskali Škocjanski zatok ali se peljali mimo, ste verjetno opazili delovne stroje in kamione ob levem kanalu Rižane, imenovanem tudi Ara, ki so se neutrudno premikali na kratki poti po robu Bertoške bonifike. Nekateri ste morda pomislili, da stroji v naravni rezervat ne sodijo, bolj optimistični pa ste se najbrž razveselili, da so se dela končno začela.

In tako je tudi bilo! V juliju in avgustu je potekala glavna očiščevalnih del na Ari, ki je trenutno še vedno edini sladkovodni dotok v laguno. Izvedba del je bila nujna, saj so sediment in vodni nanosi, ki so se v strugi nabrali po desetletjih brez čiščenja, bistveno zmanjševali dotok sladke vode v laguno. Dela so se začela že v pomladanskem času, vendar so bila z začetkom gnezditne sezone v zatoku prekinjena, ker bi za ptičji svet to pomenilo prehudo motnjo. Po zaključku gnezditve na tem območju rezervata je izvajalec del, koprsko podjetje Adriaing d.o.o., nadaljeval in zaključil odstranjevanje se-

dimenta po naročilu Agencije RS za okolje. Izvedbo del na terenu je stalno spremljal nadzornik rezervata Branko Koren in sproti usmerjal izvajalce k čimbolj naravi prijaznemu načinu izvedbe.

Očiščena struga ima danes precej drugačno podobo. Po brežinah in nasipu že poganja trstičje, ki bo v naslednjem letu lahko ponovno dajalo primerno gnezdišče rakarjem, srpičnim trstnicam, zelenonogim tukalicam in malim ponirkom. Izvedena dela so bila nujna za boljši pretok vode, poleg tega pa tudi za izboljšanje ekoloških razmer v strugi Are. Pravi učinek očiščevalnih del bo viden naslednje leto, ko naj bi odstranili sediment iz lagune in bo očiščena struga Are povezana s poglobljeno laguno, kar bo vsaj v nesušnih obdobjih omogočalo poln dotok in mešanje sladke in morske vode v laguni. S tem bomo obnovili naravne procese izpred začetka zasipavanja Zatoka.

V avgustu je bila v celoti pokošena Bertoška bonifika. Takrat je bila gnezdi-

tev na travnikih že končana. Življenja na travnikih je bilo kljub temu še veliko, in da med košnjo ne bi poškodovali posameznih osebkov, smo se domislili posebnega sistema, ki je omogočal pravočasen unik mladih fazanov in drugih živali, predvsem zajcev. Na sprednjo stran traktorja smo namestili štirimetrne drogove in jih opremili z visečimi verigami, ki so daleč pred strojem odganjale živali. Izkazal se je za izredno učinkovitega, saj so se živali lahko pravočasno umaknile v višje rastlinje ob robovih jarkov. Košnjo je opravil kmet iz okolice rezervata, ki je krmo tudi "zbaliral" in odpeljal. Odstranjevanje biomase z območja je potrebno za ponovno vzpostavitev združb vlažnih in močvirnih travnikov.

V okviru projekta Renaturacija in ohranjanje habitatov in vrst v naravnem rezervatu Škocjanski zatok, ki ga sofinancira tudi Evropska komisija iz programa LIFE III Narava, hkrati zaključujemo pripravo Načrta upravljanja rezervata za obdobje 2004-2008. V avgustu smo pri-

foto: Borut Mozetič

Dotok sladke vode v osrednjo laguno Škocjanskega zatoka bo odslej večji, saj je bil sediment v Ari odstranjen.

foto: Borut Mozetič

Izkopani sediment je izvajalec del odpeljal.

OAZA NA PRAGU KOPRA

pravili najpomembnejše poglavje o operativnih ciljih ter upravljalških strategijah in ukrepih za doseg te teh. Tako detajlno planiranje za petletno obdobje je zahtevna naloga, in ker smo se je lotili prvič in na tem področju orjemo ledino v Sloveniji, so nam na pomoč priskočili izkušeni partnerji iz zveze BirdLife, in sicer predstavnika škotskega RSPB - dr. Dave Beaumont in dr. Neil Cowie. Na petdnevni interni delavnici, ki je potekala od 1. do 5. avgusta v DOPPSovi koprski podružnici, smo spoznali metodologijo, ki jo je za pripravo načrtov upravljanja razvil RSPB, kot tudi številne primere podobnih načrtov. Pripravili smo tudi dovršen del operativnih ciljev in strategij, s katerimi bomo veliko lažje nadaljevali pripravo načrta na drugih ravneh. Hkrati smo razjasnili tudi marsikatero upravljalško vprašanje ter dobili sveže ideje in rešitve za upravljanje mokrišč. Organizacija RSPB na Škotskem upravlja 70 rezervatov, zato so njihove izkušnje za naše delo izjemno pomembne in koristne. Delavnice so se udeležili tudi predstavniki deželnega rezervata ob izlivu Soče v sosednji Italiji in Krajinskega parka Sečovljanske soline.

Inštitut RS za vode nadaljuje pripravo izvedbene dokumentacije za celotno območje rezervata. Redno sodelujemo tako s predstavniki izvajalca kot tudi z odgovornimi na Agenciji RS za okolje, ministru in z nadzornikom. V rezervatu redno opravljamo monitoring ptic, Zavod za zdravstveno varstvo Koper pa monitoring kakovosti vode. Letos smo v laguni namestili merilce nivoja vodne gladine, ki omogočajo stalno in natančno spremljanje hidroloških parametrov, ki so izrednega pomena za načrtovanje nivoja vode v laguni po izvedbi sanacijskih ukrepov.

Dolgo vroče poletje z rekordno sušo je za nami in čeprav se tisti, ki šele odhajate na morje, ne boste strinjali, bi bile izdatne padavine trenutno tisto, kar rezervat najbolj potrebuje in si tudi upravljalci lahko le želimo.

Za konec pa še povabilo. Naslednji izlet v Škočjanski zatok bo v nedeljo, 5. oktobra 2003, v okviru Evropskega dneva opazovanja ptic. Dobimo se ob 9. uri pred bazo AMZS na Bertoški bonifiki. Pristrčno vabljeni!

foto: Borut Mozetič

Za upravljanje naravnega rezervata so potrebna mnoga znanja. Najboljša pot, da jih pridobimo, je ta, da upoštevamo tuje izkušnje.

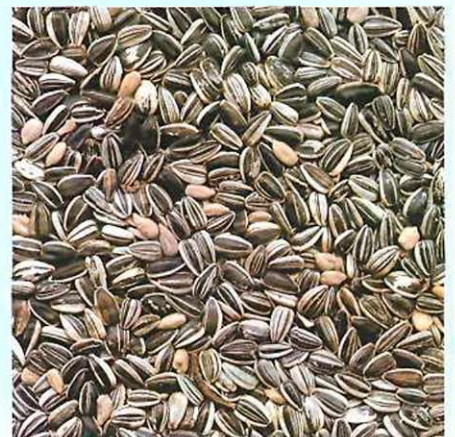

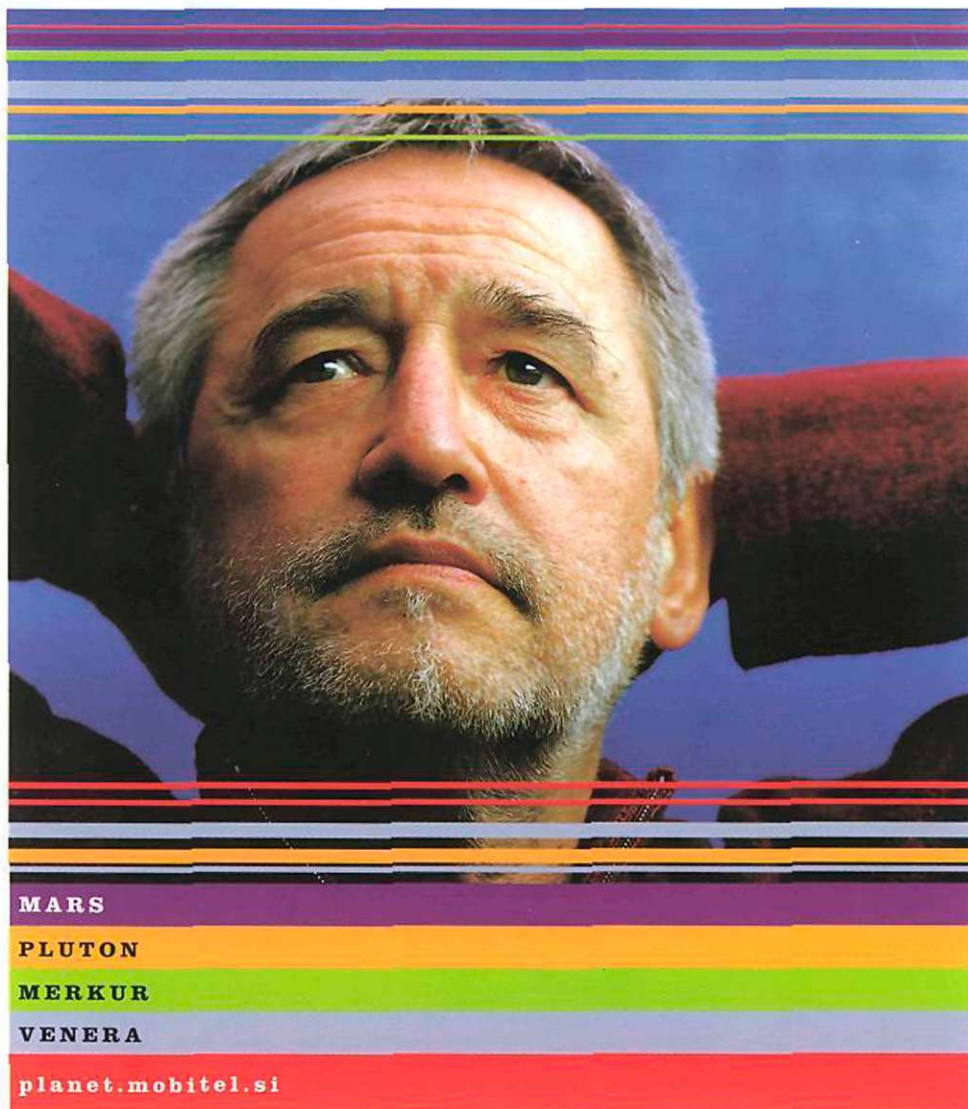
foto: Borut Mozetič

Naravni rezervat ob izlivu Soče v Italiji je šolski primer ponovne vzpostavitve naravnega ekosistema na območju, ki je bilo zaradi kmetijstva izredno degradirano.

UGODNA SONČNIČNA SEMENA

Na DOPPS-u podpiramo hranjenje ptic pozimi, saj ima le to pomembno izobraževalno vlogo. Najširše uporabna hrana za ptice pozimi so sončnična semena, ki jih po novem lahko kupite na DOPPS-u po zelo ugodni ceni **50 SIT/kg**. Cena vključuje ddv. Naročite lahko **najmanj 10 kg**. Naročila sprejemamo na telefon **01 544 12 30** od 1. oktobra naprej. Semena lahko dvignete na sedežu DOPPS-a v Ljubljani ali po povzetju, pri čemer sami plačate poštnino.

Moj planet. Mars.

Izberite ga tudi vi.

Novi vsebinski multimedijski portal Planet združuje 1000+1 informacijo in 1000+1 zabavo. **Planet Mars** vam omogoča takojšen dostop do zadnje novice, vremenske napovedi, razmer na cestah, športnih novic in kinoprograma. Seveda jim po želji dodajate še druge svoje najljubše, prosto pa dostopate tudi do vseh ostalih vsebin na planetu. Kadarkoli se odločite za drugega: **Venero, Pluton ali Merkur.**

